

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัยรุ่นเป็นวัยคาบเกี่ยวระหว่างวัยเด็กและวัยรุ่นผู้ใหญ่ ช่วงวัยนี้จะเกิดความสับสนในบทบาทหน้าที่และการกระทำของตน มีความคิดความต้องการบางอย่างที่ยังไม่เหมือนผู้ใหญ่ มีพฤติกรรมบางอย่างที่ยังไม่ได้รับการยอมรับ เช่น การสูบบุหรี่ พฤติกรรมทางด้านเพศ ฯลฯ ทำให้วัยรุ่นเกิดความสับสนและประพฤติดนไม่ถูกต้อง จึงหันไปรวมกลุ่มสร้างค่านิยม ทัศนคติ และแนวทางเฉพาะกลุ่มขึ้นมา อาจเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อสังคมได้ เช่น ปัญหาเยาวชนการ Bully, ปัญหาเสพยาเสพติด ฯลฯ การที่วัยรุ่นมีพฤติกรรมดังกล่าว เป็นผลมาจากช่วงวัยรุ่น เป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสรีระ การรู้จัก บทบาททางสังคม เป็นช่วงของการแสวงหาเอกลักษณ์ก่อนที่จะเข้าสู่ผู้ใหญ่ (Achenbach, 1982) แต่เนื่องจากสังคมไม่ได้กำหนดบทบาทที่แน่นอนในระยะเวลาวัยรุ่น จึงทำให้วัยรุ่นเกิดความสับสนในบทบาทหน้าที่ของตน ความสับสนดังกล่าวนำไปสู่การขัดขวางพัฒนาการทางเอกลักษณ์ (Identity) ซึ่งเป็นงานพัฒนาการที่สำคัญในระยะวัยรุ่น (อีริคสัน, 1968)

การที่วัยรุ่นต้องค้นหาเอกลักษณ์ของตนเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ทางเพศ และทางสติปัญญา การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้วัยรุ่นเริ่มมองภาพจริงของตนเองใหม่ พยายามค้นหาเอกลักษณ์ของตน เพื่อสำรวจความต้องการ ความสามารถที่แท้จริงและพยายามเชื่อมโยงบทบาทความชำนาญของตนกับความต้องการที่จะทำให้ออกมาดี ถ้าวัยรุ่นสามารถค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้เร็ว ทำให้สามารถสร้างจุดมุ่งหมายที่ถูกต้องเหมาะสมได้ แต่ถ้าวัยรุ่นค้นหาเอกลักษณ์ได้ช้า หรือไม่สามารค้นหาเอกลักษณ์ได้ ทำให้วัยรุ่นคนนั้นไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็ไม่สามารถทำงานที่แน่นอน หรือมีการเปลี่ยนงานบ่อย เปลี่ยนแปลงแนวความเชื่อ ตลอดจนมีปัญหาด้านคู่ครอง เนื่องจากมีความไม่พอใจในสิ่งเหล่านั้น

ทฤษฎีพัฒนาการของวัยรุ่น (ประไพพรรณ, 2530) ได้กล่าวไว้ว่าระยะวัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescent) เป็นระยะที่วัยรุ่นปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านร่างกาย พฤติกรรมของวัยรุ่นระยะนี้ จึงเน้นความสนใจที่ตนเอง เมื่อถึงระยะวัยรุ่นตอนกลาง

(Middle Adolescent) วัยรุ่นเริ่มปรับตัวการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไปได้แล้ว จึงเริ่มสนใจที่จะค้นหาเอกลักษณ์โดยชอบทดลองในรูปแบบต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิด ทศนคติ ความสนใจ มีการค้นหาและเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อปรับให้เข้ากับความสามารถของตน เมื่อเข้าสู่ระยะวัยรุ่นตอนปลาย เป็นระยะที่วัยรุ่นเริ่มจัดรูปแบบของตนเอง มีการฝึกความชำนาญในระยะอาชีพที่จะทำในอนาคต รู้จักตนเอง รู้แนวทางปรัชญาชีวิต สามารถเชื่อมโยงบทบาทหน้าที่ของตนให้เข้ากับสังคมใหม่ที่ตนอยู่ จึงสามารถสร้างจุดมุ่งหมายในอนาคตได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า วัยรุ่นตอนปลายเป็นระยะที่วัยรุ่นส่วนใหญ่สามารถค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้

อีริกสัน (Erikson, 1963) เป็นนักจิตวิทยาพัฒนาการที่ให้ความสำคัญกับการค้นหาเอกลักษณ์ของวัยรุ่น เขาเรียกระยะวัยรุ่นว่าเป็นระยะของการพัฒนาการมีเอกลักษณ์ของตนกับความสับสนในการมีเอกลักษณ์ (Identity VS. Identity Diffusion) เน้นว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่จำเป็นในการค้นหาเอกลักษณ์ เพราะเป็นสิ่งจำเป็นในการใช้ชีวิตต่อไปในวัยผู้ใหญ่ ได้แก่ การเลือกอาชีพ การประเมินตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ การวางแนวทางชีวิตของตน ตลอดจนการเลือกคู่ครอง จากแนวคิดเกี่ยวกับการหาเอกลักษณ์ในระยะวัยรุ่น มาร์เซีย (Marcia, 1966, 1967) ได้ค้นคว้าแนวคิดดังกล่าวมาศึกษาในลักษณะของพัฒนาการทางเอกลักษณ์และขบวนการสร้างเอกลักษณ์ในวัยรุ่นตอนปลาย มาร์เซียพบว่าเอกลักษณ์ของวัยรุ่นมี 4 สถานะทางเอกลักษณ์ (Identity Status) แต่ละสถานะเอกลักษณ์มีลักษณะที่แตกต่างกัน

มีงานวิจัยในต่างประเทศจำนวนมากที่ศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์ตามแนวคิดของมาร์เซีย เช่น วอเตอร์แมน และวอเตอร์แมน (Waterman and Waterman, 1971) วอเตอร์แมน, จีรี และวอเตอร์แมน (Waterman, Geary and Waterman, 1974) วอเตอร์แมน และโกลด์แมน (Waterman and Goldman, 1976) และอดัมส์ และฟิทช์ (Adam and Fitch, 1981) ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงรูปแบบสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลาย สำหรับประเทศไทยยังไม่มียานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลายของไทยว่ามีรูปแบบของพัฒนาการทางเอกลักษณ์ในลักษณะใด เพื่อเป็นข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับการค้นหาเอกลักษณ์ของวัยรุ่น อันเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นได้เข้าใจ และช่วยชี้แนะวัยรุ่นให้ประสบความสำเร็จในการค้นหาเอกลักษณ์ของตน เพื่อเป็นฐานของพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่ ทำให้ได้ผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม

ทฤษฎีจิตสังคม (Psychosocial theory) ของอีริก ฮอมเบอร์เกอร์ อีริกสัน (Erik Homburger Erikson) ชาวเดนมาร์กซึ่งเป็นนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งในกลุ่มจิตวิเคราะห์แนวใหม่ (Neo-Freudian) การตั้งทฤษฎีนี้มีแนวความคิดพื้นฐานบางส่วนมาจากพัฒนาการทางจิตพัฒนาการทางจิตเพศ (Psychosexual Development) ของ فروยด์ แต่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนใน 3 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 อีริกสันให้ความสำคัญต่ออีโก้ (ego) มากกว่าอิด (id) เขาเชื่อว่าอีโก้ เป็นตัวกำหนดพัฒนาการมนุษย์ และเน้นความต่อเนื่องของประสบการณ์ของแต่ละคนว่านำไปสู่การทำหน้าที่ของอีโก้ ในขณะที่ فروยด์ เน้นความสำคัญของอิด และอธิบายพัฒนาการมนุษย์โดยใช้พัฒนาการทางเพศภายใต้การทำงานของพลังเพศ (Libido) นอกจากนี้อีริกสันยังได้ปรับปรุงขั้นพัฒนาการของ فروยด์ และเพิ่มขึ้นพัฒนาการที่ไม่มีในทฤษฎีของ فروยด์ เพื่อให้ครอบคลุมตลอดช่วงชีวิตมนุษย์ อย่างไรก็ตาม อีริกสันยอมรับว่าการจูงใจของจิตไร้สำนึก (Unconscious motivation) มีอยู่จริง แต่ไม่ได้เกิดจากพลังเพศดังที่ فروยด์ กล่าวไว้ แต่เกิดจากกระบวนการทางสังคมประกิต (Socialization) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างอีโก้กับสิ่งแวดล้อมหรือสังคม

ประเด็นที่ 2 อีริกสันได้เสนอ "โซเชียล เมทริกซ์" (Social matrix) ใหม่ ซึ่งกว้างกว่า فروยด์ คือ ความสัมพันธ์ของบุคคลกับผู้เลี้ยงดู และบุคคลภายนอกครอบครัว รวมทั้งวัฒนธรรมของเขาเหล่านั้น โดยสังคมและวัฒนธรรมจะส่งผลต่อครอบครัว และครอบครัวจะส่งผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอีกทีหนึ่ง ในขณะที่ فروยด์ เน้นความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อ แม่ และลูกเป็นสำคัญ

ประเด็นที่ 3 อีริกสันให้ความสำคัญกับโอกาสที่บุคคลจะพัฒนาตนเอง เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม เขาเชื่อว่าทั้งบุคคลและสังคมต่างมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ และอธิบายความสามารถในการแก้ปัญหาแต่ละขั้นพัฒนาการได้สำเร็จ จะทำให้เกิดการพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ในขณะที่ فروยด์ สนใจในความคงอยู่ และการทำหน้าที่ของจิตไร้สำนึกและอธิบายความเจ็บป่วยทางจิตในวัยเด็กที่จะนำไปสู่ความเจ็บป่วยทางจิตในวัยผู้ใหญ่

ทฤษฎีของอีริกสันทำให้การแปลความหมายพฤติกรรมกว้างกว่าเดิม และสามารถนำไปใช้อธิบายเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันได้

ข้อสมมุติฐานเบื้องต้นของทฤษฎี (Basic Assumption) อาจสรุปได้ดังนี้

1. วิธีการสร้างทฤษฎี (Approach to Theory Formation) อิริคสันใช้วิธีการและเทคนิคของจิตวิเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และให้ความสำคัญต่อจิตก่อนสำนึก (Preconscious) และจิตไร้สำนึก (Unconscious) ซึ่งแสดงออกในรูปของพฤติกรรมต่าง ๆ โดยพยายามค้นหาความรู้สึกที่ส่งผลให้คนทำพฤติกรรมต่าง ๆ นั้น แนวความคิดทางจิตวิเคราะห์ในทัศนะของอิริคสัน คือ การทำความเข้าใจบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำในชีวิตประจำวัน ทั้งที่ดีและไม่ดี และจะต้องพิจารณาในกลุ่มสังคมและวัฒนธรรมของบุคคลนั้นด้วย อิริคสันเห็นว่าจิตวิเคราะห์เป็นสิ่งที่อยู่ระหว่างวิทยาศาสตร์และศิลปะ การตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์วิธีใด ๆ ก็ตามจะต้องมีทฤษฎีพื้นฐานรองรับ และการศึกษาจะต้องมีความเชื่อถือได้ในกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้เทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมและมีเวลาในการศึกษาที่นานพอเพียง ข้อมูลที่ได้จึงจะมีคุณภาพ ซึ่งสำคัญมากกว่าปริมาณของข้อมูล อิริคสันได้ทำการศึกษาคณาจารย์ในคลินิก โดยศึกษาสิ่งแวดล้อมและประวัติส่วนตัวและเชื่อว่าพฤติกรรมของคนปกติและของคณาจารย์จะมีลักษณะที่คล้ายกัน อิริคสัน สร้างทฤษฎีโดยใช้ความรู้ในหลายสาขา คือ แนวความคิดทางจิตวิเคราะห์ พัฒนาการเด็ก มนุษยวิทยาภาควัฒนธรรมและประวัติศาสตร์

2. แบบแผนชีวิตมนุษย์ (Order of Human Life) ธรรมชาติของจิตมีขั้นพัฒนาการคล้ายโครงสร้างทางชีววิทยา และทั้งจิตวิทยาและชีววิทยามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก ตั้งแต่ทารกแรกคลอดจะมีพัฒนาการโครงสร้างทางกายควบคู่กับทางด้านจิตใจ สิ่งแรกๆ ที่ช่วยให้ทารกมีชีวิตอยู่รอด คือ ความสามารถทางการกิน การดูด การกลืนอาหารที่เหมาะสม การย่อยอาหาร และการขับถ่าย ซึ่งในขณะที่เดียวกันการดูดก็ให้ความสุขกับเด็กด้วย เมื่อทารกเจริญเติบโตวัยวะแต่ละส่วนจะพัฒนาขึ้นทำให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น และจะมีการพัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่ไปด้วย พัฒนาการของมนุษย์เกิดขึ้นตลอดเวลา ตลอดชีวิต โดยประกอบด้วย 3 ระบบหลัก คือ ระบบร่างกาย ระบบจิตใจ หรือ อีโก้ และระบบของสังคมในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งมนุษย์จะต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคม และวัฒนธรรม

3. คุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ (Fundamental Human Value) มนุษย์มีศักยภาพในการสร้างวิถีชีวิตของตนเองทั้งในทางที่ดีและไม่ดี อิริคสันไม่ได้มองมนุษย์ในแง่คนดี หรือเลว แต่มองในแง่ความสามารถที่จะทำพฤติกรรมดีหรือเลวนั้น โดยเชื่อว่ามนุษย์มีความคิดริเริ่มและความสามารถในการปรับตัว โดยความคิดริเริ่มจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไข และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ส่วนการปรับตัวจะมีพฤติกรรมไม่ดีเพียงเล็กน้อยที่ไม่สามารถแก้ไขได้ในภายหลัง แต่มีพฤติกรรม

ไม่ตีมากมายที่สามารถป้องกันได้ มนุษย์ต้องการการยอมรับจากสังคม ในขณะที่เดียวกันสังคมก็ต้องการให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข คุณค่าสุดท้ายของมนุษย์จึงหมายถึง การได้รับความไว้วางใจ และการยอมรับจากสังคม และมีความเคารพในสถาบันสังคม ไม่ใช่เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดเท่านั้น

4. สาเหตุของพฤติกรรม (Etiology of Human Behavior) อิริคสันยอมรับแนวความคิดของจิตวิเคราะห์ว่าโครงสร้างมี 3 ลักษณะ คือ อิด (id) อีโก้ (ego) และซูปเปอร์อีโก้ (super ego) และระดับความจำหรือประสบการณ์การรับรู้ของจิตมี 3 ระดับคือ

1. ประสบการณ์สำนึก (Conscious experience)
2. ประสบการณ์ก่อนสำนึก (Preconscious experience)
3. ประสบการณ์ไร้สำนึก (Unconscious experience)

นอกจากนี้ยังเชื่อว่า แรกพลักดัน หรือแรงขับภายในทำให้เกิดพฤติกรรมโดยถือว่าแรงขับนี้เกิดจากสัญชาตญาณ (Instincts) และทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจเรียกว่า พลังเพศ (Libido) ซึ่งจะแสดงพฤติกรรมใน 2 ลักษณะคือ

1. พฤติกรรมเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด แรงขับภายในจะทำหน้าที่จูงใจให้มีการสนองตอบความต้องการที่เกิดจากสัญชาตญาณของการมีชีวิต (Life instincts) เพื่อให้บุคคลเจริญต่อไป

2. พฤติกรรมเพื่อการทำลาย แรงขับภายในจะทำหน้าที่จูงใจให้แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งเกิดจากสัญชาตญาณความตาย (Dead instincts)

พลังเพศจะทำงานผ่านระบบโครงสร้างทางจิต โดยการทำงานของอิดกับซูปเปอร์อีโก้จะขัดแย้งกัน และมีอีโก้เป็นตัวกลางประนีประนอม ดังนั้นอีโก้จึงเป็นตัวตัดสินใจที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมใดออกมาโดยนำความรู้จากประสบการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์การรับรู้ในระดับจิตก่อนสำนึกและจิตไร้สำนึกจะมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ

5. แกนกลางการทำงานที่ของมนุษย์ (Core of Human function) อิริคสันมีความคิดเช่นเดียวกับพรอยด์ว่า อารมณ์แทรกซึมอยู่ในการทำงานที่ของมนุษย์ทั้งหมด แตกต่างกันคืออิริคสันเชื่อว่า ธรรมชาติของอารมณ์พิจารณาได้จากความสัมพันธ์ของบุคคล กับบุคคลอื่น โดยเฉพาะ 2 ปีแรกของชีวิต ทารกเมื่อแรกเกิดสามารถพิจารณาธรรมชาติอารมณ์ของเด็กได้จากคุณภาพความสัมพันธ์ระหว่างเด็กทารก และการดูแลเอาใจใส่ของผู้เลี้ยงดูในวัยเด็ก การศึกษาการเล่นจะทำให้เข้าใจอีโก้ของเด็ก เพราะในวัยนี้การเล่นจะเป็นหน้าที่สำคัญของอีโก้ การ

เล่นประกอบด้วย รูปแบบความคิดขณะเล่น การสื่อสารซึ่งกันและกัน ซึ่งมีทั้งการใช้ภาษาท่าทาง ภาษาพูด และพฤติกรรมที่แสดงออกขณะเล่น การเล่นแสดงให้เห็นประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตที่เด็กสะสมมาช่วยทำให้เด็กเข้าใจตนเองมากขึ้น เป็นเครื่องมือระบายความเครียด ความคับข้องใจ ช่วยพัฒนาภาษาและทำให้เด็กรู้สึกเป็นอิสระจากข้อห้ามต่าง ๆ นอกจากนี้ การเล่นยังแตกต่างกันในแต่ละสังคม การเล่นจึงเป็นเครื่องสะท้อนถึงโครงสร้างของแต่ละสังคม เพราะสิ่งที่เด็กนำมาเล่นจะมาจากการจำลองสภาพชีวิตจริงของสังคมนั้น ๆ อิริคสันอธิบายว่า การเล่นของเด็ก และการทำให้เหตุผลของผู้ใหญ่ เป็นผลอันเดียวกันแต่เกิดขึ้นในเวลาที่แตกต่างกัน

6. ทารกแรกเกิด (The Newborn) ทารกเมื่อแรกเกิดจะประสบกับสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างจากสิ่งแวดล้อมเมื่อเด็กอยู่ในครรภ์ สิ่งแวดล้อมนี้จะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทุก ๆ ด้านของเด็ก ตั้งแต่ก่อนเด็กเกิดและเมื่อเด็กเกิดจนเด็กโตเป็นผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตามเด็กทารกตั้งแต่แรกเกิดจะมีพลังและศักยภาพในการพัฒนาบุคลิกภาพ การมีเพศที่แตกต่างกันทำให้เด็กได้รับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันด้วย วัฒนธรรมและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมจะขัดเกลาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของเด็ก สังคมและทารกแรกเกิดจึงมีความสำคัญซึ่งกันและกัน เพราะในขณะที่เด็กทารกต้องการสังคมเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด สังคมก็ต้องการเด็กแรกเกิดเพื่อการสืบต่อไปให้สังคมยังคงอยู่ต่อไป

7. อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม (Environmental Forces) อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical) ทางสังคม (Social) ทางวัฒนธรรม (Cultural) และทางความคิด (Ideational) จะมีผลต่อรูปแบบการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลโดยขึ้นอยู่กับโอกาสและเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งสถานที่ เวลา และวิธีการส่วนใหญ่นี้ที่ตอบสนองกับเหตุการณ์เดิม สังคมได้ให้อิสระและโอกาสแก่เด็ก ในขณะที่เดียวกันก็กำหนดขอบเขตให้เด็กทำพฤติกรรมที่สังคมต้องการ โดยมีสถาบันทางสังคมทำหน้าที่กล่อมเกลา เช่น ครอบครัวเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้เด็กมีรูปแบบพัฒนาการตามสังคม ศาสนาให้คำอธิบายในสิ่งที่มนุษย์หาเหตุผลไม่ได้ วัฒนธรรมกำหนดรูปแบบการแสดงออกที่เหมาะสม การพัฒนาของเด็กแต่ละขั้นจะทำให้เด็กได้รับความจริงจากประสบการณ์ของเด็กเอง เด็กที่กำลังพัฒนาจึงต้องการสังคม และสังคมก็ต้องการเด็ก เพื่อการพัฒนาสังคมเช่นเดียวกัน ดังนั้นความแตกต่างของวัฒนธรรมและกลุ่มสังคมจึงมีผลทำให้รูปแบบพัฒนาการแตกต่างกันด้วย

พัฒนาการตามแนวคิดของอีริกสัน (Erikson's Concept of Development)

พัฒนาการ เป็นกระบวนการที่แสดงถึงวิวัฒนาการของร่างกาย จิตใจ และสังคมของมนุษย์ อีริกสันแบ่งขั้นพัฒนาการออกเป็น 8 ขั้น โดย 5 ขั้นแรกเป็นขั้นพัฒนาการของเด็กอย่างละเอียด และคล้ายกับขั้นพัฒนาการทางจิตเพศของ فروยด์ พัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสันแต่ละขั้นเป็นผลของประสบการณ์การปฏิสัมพันธ์ของแต่ละบุคคลกับสิ่งแวดล้อมของตน โดยมีพื้นฐานจากพัฒนาการทางด้านร่างกาย

ลักษณะพัฒนาการตามแนวคิดของอีริกสันอธิบายได้ 3 ประการ (Maier, 1965) คือ

1. ขั้นพัฒนาการจะวิวัฒนาการจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นทั้งการพัฒนาไปข้างหน้า หรือการพัฒนาถอยหลัง ระหว่างขั้นพัฒนาการที่ผ่านมาและขั้นพัฒนาการที่ยังมาไม่ถึง แต่ลักษณะวิวัฒนาการมักจะเป็นเส้นตรงมากกว่าย้อนไปย้อนมา นอกจากนี้ขั้นพัฒนาการจะมีลำดับขั้นที่เหมือนกันเสมอ

2. พัฒนาการเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ เริ่มตั้งแต่ความสัมพันธ์ระหว่างทารกกับผู้เลี้ยงดูที่ใกล้ชิดคนหนึ่ง ความสัมพันธ์ในวัยเด็กเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้เลี้ยงดูหลายคนขึ้น เมื่อเด็กโตขึ้นจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเพื่อน วัยรุ่นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเด็กวัยรุ่นกับกลุ่มเพื่อนที่เขาเลือก ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับเพื่อน ผู้ร่วมงาน คนรัก และสุดท้ายในวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลกับลูกหลานและสังคมของตน

3. พัฒนาการมีความสัมพันธ์กัน เพราะปัญหาในขั้นพัฒนาการเดิมจะเข้ามารวมอยู่กับปัญหาที่แตกต่างกันในขั้นพัฒนาการใหม่ ตัวอย่างเช่น ปัญหาในเรื่องความไว้วางใจและความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง (Trust and Autonomy) ซึ่งเป็นขั้นพัฒนาการที่ 1 และ 2 ของอีริกสัน อาจไปปรากฏเป็นปัญหาร่วมกับการค้นหาเอกลักษณ์ (Identity) ซึ่งเป็นขั้นพัฒนาการที่ 5 ก็ได้

อีริกสัน อธิบายว่า พัฒนาการเป็นการวางรูปแบบของอีโก้ โดย 5 ขั้นแรกจะอยู่ในช่วงวัยทารก วัยเด็ก และวัยรุ่น ซึ่งเขาให้ความสนใจมากกว่า 3 ขั้นสุดท้าย ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้ ยังใช้คำขึ้นต้นแต่ละขั้นพัฒนาการว่า "ความรู้สึก" (a sense of) โดยให้เหตุผลว่าคำนี้ให้ความหมาย ทั้งส่วนที่เป็นประสบการณ์ในจิตสำนึก และจิตก่อนสำนึก เขาเชื่อว่าแต่ละขั้นพัฒนาการมีปัญหาที่เฉพาะ ถ้าบุคคลสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จจะเกิดความรู้สึกที่ดี แต่ถ้าบุคคลไม่สามารถแก้ปัญหาของพัฒนาการได้จะเกิดความรู้สึกไม่ดีค้างอยู่

ขั้นทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อการค้นหาเอกลักษณ์ของวัยรุ่นมีดังนี้คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นพัฒนาการความรู้สึกไว้วางใจพื้นฐานตรงข้ามกับความรู้สึกไม่ไว้วางใจพื้นฐาน

(Sense of Basic Trust VS Sense of Basic Mistrust)

พัฒนาการขั้นแรกนี้ มีระยะเวลาตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 1 ขวบ พัฒนาขั้นแรกนี้ นับว่าเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาขั้นต่อไป ธรรมชาติของการพัฒนาการขั้นนี้คือ ทารกคลออดจากครรภ์มารดาเข้าสู่สิ่งแวดล้อมใหม่จะมีความต้องการ 2 อย่าง คือ ความต้องการทางกาย เช่น ต้องการอาหาร ความอบอุ่นทางร่างกาย และความต้องการตอบสนองทางด้านจิตใจ เช่น การได้รับความรัก ความรู้สึกอบอุ่น ความมั่นคงที่อยู่ร่วมกับผู้อื่น การที่เด็กมีความรู้สึกที่เรียกว่าไว้วางใจผู้อื่นหรือโลกนั้น ขึ้นอยู่กับคุณภาพของการดูแลเอาใจใส่ (Quality of Maternal Care) ที่ทารกได้รับ ซึ่งมารดาจะเป็นผู้ให้ทั้งความพึงพอใจ และความมั่นคงทางจิตใจ คือ มีแนวทางการเลี้ยงดูทารกอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ความรู้สึกไว้วางใจไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณของอาหารหรือการแสดงออกเรื่องความรักที่ทารกได้รับ แต่ขึ้นอยู่กับว่ามารดาสามารถให้การให้เด็กความรู้สึกที่คุ้นเคยสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง และให้ประสบการณ์ที่เหมือนกัน ซึ่งอิริคสันย้ำว่าทารกต้องมีความไว้วางใจทั้งโลกภายนอกและภายในด้วย ซึ่งหมายถึงทารกต้องเรียนรู้ที่จะไว้วางใจในตนเองด้วย คือพฤติกรรมที่ทารกแสดงว่าสามารถทนต่อการหายไปของมารดาได้ โดยปราศจากสิ่งที่เรียกว่าความวิตกกังวลจากการพลัดพราก (Separate Anxiety) อิริคสันระบุว่า ภาวะวิกฤติที่เด็กเผชิญคือ คุณภาพของการเลี้ยงดูของมารดา ถ้ามีลักษณะที่ไม่สม่ำเสมอ ไม่เพียงพอและปฏิเสธ ทำให้ทารกมีความรู้สึกกลัว สงสัย และมองโลกในลักษณะที่หวาดกลัว และความรู้สึกที่ไม่ไว้วางใจจะถูกกระตุ้นให้เกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อมารดาทอดทิ้งทารก เช่น การออกไปทำงานนอกบ้านหรือตั้งครรภ์ใหม่ พฤติกรรมที่แสดงออกของการมีความรู้สึกไม่ไว้วางใจพื้นฐาน คือภาวะซึมเศร้าเฉียบพลันในทารกและโรคหวาดระแวงในผู้ใหญ่ ถ้าได้รับการแก้ไขแล้วก็สามารถกลับสู่ความรู้สึกไว้วางใจพื้นฐานได้อีก

ภาวะวิกฤติของความไว้วางใจตรงข้ามกับความไม่ไว้วางใจไม่ได้ถูกแก้ได้อย่างถาวรในขวบปีแรกหรือ 2 ปีแรกของชีวิต ภาวะวิกฤตินี้เกิดขึ้นอีกก็ได้ การแก้ภาวะวิกฤตินี้จะเป็นผลที่สำคัญของพัฒนาการทางบุคลิกภาพของทารกในอนาคต โดยการมีความรู้สึกไว้วางใจในตนเองและมารดา ทำให้ทารกสามารถอดทนต่อความคับข้องใจที่ได้รับจากเหตุการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในช่วงพัฒนาการขั้นต่อไป อิริคสันกล่าวว่า การเจริญเติบโตที่สมบูรณ์นั้นไม่ได้หมายความว่าทารกต้องมี

ความไว้วางใจอย่างเดียว แต่เขาหมายความว่า สัดส่วนของความรู้สึกไว้วางใจมีมากกว่าความรู้สึกไม่ไว้วางใจ เพราะมีความสำคัญในการเรียนรู้ของทารกกว่าอะไรที่เขาควรจะไม่ไว้วางใจ อะไรไม่ควรไว้วางใจ ความสามารถในการเรียนรู้อันตราย หรือความไม่สุขสบายต่าง ๆ นั้น เป็นสิ่งที่ควรเรียนรู้ในการดำรงชีวิตมนุษย์ ซึ่งไม่เหมือนกับสัตว์ที่มีสัญชาตญาณที่พร้อมอยู่แล้ว มารดาที่ต่างวัฒนธรรม ต่างชนชั้นก็มีการสอนเรื่องความรู้สึกไว้วางใจ และความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่างกัน ซึ่งเป็นผลมาจากวัฒนธรรมต่างกัน อย่างไรก็ตามความรู้สึกไว้วางใจยังมีลักษณะความเป็นสากล คือเป็นลักษณะที่ทารกไว้วางใจต่อสิ่งคนในรูปของมารดาของตนกลับมาให้อาหารที่ถูกเวลา เป็นต้น

การแก้อาการวิตกกังวลของข้อขัดแย้งระหว่าง ความรู้สึกไว้วางใจและความรู้สึกไม่ไว้วางใจได้สำเร็จนั้น อิริคสันใช้คำว่า "ความหวัง" (Hope) ความไว้วางใจหรืออีกนัยหนึ่งกลายมาเป็นการที่ทารกสามารถที่จะมีความหวัง ซึ่งเป็นพื้นฐานของความศรัทธาที่มีต่อศาสนาในวัยผู้ใหญ่ ความหวังจึงเป็นตัวแสดงถึงความแข็งแกร่งของภาวะจิตสังคมซึ่งคงอยู่ในความเชื่อของแต่ละบุคคล ที่อยู่ในรถนี้ อย่างไรก็ตามไว้วางใจ

ขั้นที่ 2 ขั้นพัฒนาการความรู้สึกเป็นอิสระตรงข้ามกับความรู้สึกไม่แน่ใจและความรู้สึกละอาย

(Sense of Autonomy VS Sense of Doubt and Shame)

พัฒนาการขั้นนี้มีตั้งแต่ 1-3 ขวบ การที่สามารถผ่านขั้นความรู้สึกไว้วางใจในขั้นที่ 1 ได้จะนำไปสู่ความรู้สึกเป็นอิสระ และมีความสามารถที่จะควบคุมตนเองได้ อิริคสันกล่าวว่า เป็นช่วงที่เด็กเลือกว่าจะเก็บเอาไว้หรือปล่อยไป ซึ่งตรงกับขั้นทวารหนัก (anal stage) ของ فروยด์ เด็กจะมีความพร้อมทางกล้ามเนื้อมากขึ้น คือ การประสานกันระหว่างกล้ามเนื้อและระบบประสาทมีการทำงานดีขึ้น เด็กสามารถยืน เดิน ถือ และปล่อยของได้ เด็กพยายามค้นหาสำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเขา สามารถควบคุมกล้ามเนื้อเรียบเฉพาะกล้ามเนื้อที่ทวารหนักและกระเพาะปัสสาวะ และควบคุมระบบการย่อยอาหาร ความรู้สึกที่สามารถควบคุมตนเองได้โดยไม่ทำให้ความภาคภูมิใจในตนเองสูญหายไป จะนำไปสู่ความมั่นใจของความตั้งใจและความปรารถนาอย่างอิสระ ส่วนความรู้สึกที่ควบคุมตนเองไม่ได้ หรือถูกควบคุมมากเกินไป จะนำไปสู่ความสงสัยและความละอาย ขั้นนี้เด็กค่อนข้างที่จะต้องฟังฟังผู้ใหญ่ที่ดูแลเขาอยู่ พฤติกรรมส่วนใหญ่เกิดจากแรงกระตุ้นภายนอก อย่างไรก็ตามพวกเขาก็มีวุฒิภาวะทางระบบประสาทและกล้ามเนื้อแล้ว เด็กสามารถที่จะใช้คำพูดและแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้ เขาจึงเริ่มที่จะสำรวจหาความสนใจต่อสิ่งแวดล้อม มีความรู้สึกภาคภูมิใจในการมีทักษะกล้ามเนื้อได้ค้นพบสิ่งใหม่ ๆ และต้องการทำงานอะไรด้วยตนเอง เช่น

แต่งตัวเอง ชอบที่จะสำรวจหรือเลือกสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ตามแนวคิดของอิริคสันภาวะวิกฤติของขั้นนี้ขึ้นอยู่กับเจตนาของพ่อแม่ ในการอนุญาตให้เด็กมีอิสระในการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตของตัวเอง อิริคสันเน้นเรื่องของการที่บิดามารดาต้องทำให้เหตุผลและการมีข้อจำกัดบางอย่าง โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของตัวเด็ก คือ การเป็นอิสระนั้นไม่ได้หมายถึงการมีอิสระจนไม่มีขอบเขต แต่หมายถึงการมีระดับของความเป็นอิสระที่บิดามารดามีให้แก่เด็ก ที่จะทำที่เด็กพัฒนาความสามารถที่มีอยู่ได้ และเขายอมรับเรื่องประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีให้กับเด็กด้วย เขากล่าวว่า การเกิดความรู้สึกละอายนั้น เกิดจากการที่บิดามารดาขาดความอดทนที่ให้แก่เด็กทำอะไรได้ด้วยตนเอง แม้ว่าเด็กจะสามารถทำอะไรได้ หรือในลักษณะตรงข้าม บิดามารดาคาดหวังที่จะให้เด็กทำได้ โดยที่เด็กยังไม่มีความสามารถในการที่จะทำอะไรด้วยตนเอง แน่แน่นอนว่าบิดามารดาทุกคนบางครั้งก็จำกัดข้อจำกัดของความเป็นไปได้ แต่ในรายที่บิดามารดามีลักษณะของการควบคุมดูแลมากเกินไป หรือความรู้สึกในเรื่องต่างๆ ของเด็กซ้ำ ทำให้เด็กมีความรู้สึกละอาย และความรู้สึกโดดเดี่ยวเกี่ยวกับการควบคุมโลกและตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากการที่เด็กขาดความรู้สึกมีความมั่นใจในความสามารถของตนที่จะควบคุมสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เด็กต้องแสดงความไม่พึงพอใจและช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ทำให้เด็กเกิดความไม่แน่ใจในเรื่องพลังแห่งความสำเร็จ (Will Power) ของตนเอง แต่ละขั้นของพัฒนาการขึ้นอยู่กับขั้นก่อน ๆ การมีความรู้สึกเป็นอิสระที่มั่นคง สม่่าเสมอมักมีความรู้สึกไว้วางใจพื้นฐานที่ดี

ตัวอย่าง เช่น เด็กที่มีความรู้สึกไว้วางใจคลอนแคลน ในช่วงอยู่ในระยะของความรู้สึกเป็นอิสระ เด็กจะมีลักษณะของคนที่ลังเล หวาดกลัว และรู้สึกไม่ปลอดภัย เมื่อต้องมีการแสดงออกและพยายามแสวงหาความช่วยเหลือ และเน้นว่าให้ผู้อื่นทำสิ่งต่างๆ ให้ตนเอง ในผู้ใหญ่ อิริคสันพบว่า จะมีพฤติกรรมของการย้ำคิดย้ำทำ เพื่อให้เกิดความแน่ใจในการแสดงหรือทำสิ่งหนึ่งๆ สิ่งที่ทำหน้าที่คานอำนาจของความรู้สึกเป็นอิสระในสังคม คือ กฎและข้อระเบียบบังคับ (Law and Order) โดยอิริคสันเชื่อว่า บิดามารดาจะปลูกฝังและสั่งสอนให้บุตรรู้จักขอบเขตและการเคารพสิทธิของผู้อื่น เพื่อเป็นการทำให้เด็กเข้าใจข้อจำกัดของความรู้สึกเป็นอิสระ เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่

ขั้นที่ 3 ขั้นพัฒนาการความรู้สึกของความคิดริเริ่มตรงข้ามกับความรู้สึกผิด

(Sense of Initiative VS Sense of Guilt)

พัฒนาการขั้นนี้มีระยะเวลาตั้งแต่ 3-6 ปี ซึ่งต้องผ่านข้อขัดแย้งระหว่างความรู้สึกผิด อิริคสันเรียกวัยนี้ว่า "วัยเล่น" (Play age) เมื่อเด็กเข้าสู่สังคมเด็กจะมีความกระตือรือร้นในงานใหม่ ๆ การฝึกทักษะใหม่ ๆ เด็กเริ่มที่จะมีความรับผิดชอบตนเองและโลกรอบตัวของเด็ก เช่น ของเล่น สัตว์เลี้ยง อวัยวะต่าง ๆ ของตนเอง พี่น้อง เป็นต้น เริ่มสนใจการทำงานของคนอื่น พยายามหาของเล่นใหม่ ๆ เริ่มมีพัฒนาการทางภาษาและทักษะทางกล้ามเนื้อ ท้าทำให้เด็กสามารถเล่นเกมสื่กับผู้อื่น เด็กเรียนรู้ว่าเขาเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ชีวิตนั้นมีความหมายสำหรับตัวเขา จากการที่เด็กมีความรู้สึกว่ามันคือสิ่งจำเป็นกลายเป็นความรู้สึกที่เรียกว่า "การรู้จักเอกลักษณ์" ของตนเอง ที่เกิดขึ้นในช่วงวัยเล่นนี้ เด็กจะเจริญเติบโตอย่างช้า ๆ ในลักษณะบูรณาการระหว่าง การเจริญเติบโตทางร่างกายและจิตใจ เช่น เด็กเล็กค่อย ๆ เริ่มรับผิดชอบตัวเองเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ และเด็กจะรู้สึกสนุกสนานในความสามารถของตนเองที่ได้เล่นของเล่นที่ยาก ๆ ใช้ความคิด หรือเครื่องมือต่าง ๆ ที่ต้องใช้การควบคุมด้วยตนเองและรับผิดชอบตนเอง หรือต่อเด็กที่อายุน้อยกว่า พัฒนาการของเด็กเป็นการรับผิดชอบร่วมกันทั้งเด็ก พ่อแม่ และชุมชน การได้มีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันนั้นสังคมทำให้ช่วยถ่วงทอดความรู้สึกผิดคิด ทักษะคติ ค่านิยมของสังคมให้แก่เด็กที่ละน้อย โดยมีผู้ใหญ่ช่วยกันประคองประคองให้เด็กพัฒนาไปสู่ความสมบูรณ์ได้ การที่เด็กสามารถผ่านภาวะวิกฤตินี้ได้หรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับปฏิกริยาของบิดามารดาที่มีต่อเด็ก กิจกรรมที่แสดงออกถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก คือ พัฒนาการจะเป็นไปได้โดยสะดวกเมื่อบิดามารดาเข้าใจถึงความอยากรู้อยากเห็น ความกระตือรือร้นของเด็ก ไม่ห้ามปรามในการทำกิจกรรมขอเด็ก แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ในขอบเขตที่สมควร

จากข้อเขียนของอิริคสัน พัฒนาการที่สำเร็จในขั้นความรู้สึกของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นี้ นำไปสู่ลักษณะที่เรียกว่า พฤติกรรมของเด็กนั้นเป็นเป้าหมายที่มีทิศทาง (Goal directness) สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการพัฒนาเด็กคือ

1. บิดามารดาเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออก
2. กระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ขึ้นมา
3. เมื่อเด็กแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต้องมีการเสริมแรง

ความรู้สึกผิดนั้นเกิดจากการที่บิดามารดาไม่เปิดโอกาสให้เด็กหาประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเองหรือลงโทษเด็กทั้งทางกาย หรือวาจาที่มากเกินไป เมื่อเด็กแสดงความรัก หรือได้รับ

ความรักจากพ่อแม่ ที่มีเพศตรงข้ามกับตน เรื่องนี้อิริคสันมีความเห็นเช่นเดียวกับพรอยด์ เรื่องธรรมชาติของเพศที่มีต่อพัฒนาการ (เช่นการเลียนแบบภาษา พฤติกรรมทางเพศ) เด็กที่ไม่กล้าแสดงออกด้วยตนเอง จะมีพฤติกรรมออกมาในรูปของการติดเพื่อน กลุ่ม ขาดความกระตือรือร้นที่จะไปสู่ว่างายต่าง ๆ อิริคสันเน้นว่า การคงอยู่ของความรู้สึกนึกคิดเมื่อมาถึงวัยผู้ใหญ่จะแสดงออกมาในรูปของการมีพยาธิสภาพทางจิต เช่น หมดสมรรถภาพทางเพศ ขอมตามผู้อื่น มีการเวียนชาทางเพศและเรียกร้องความสนใจ เด็กที่มีความรู้สึกริเริ่มจะมีผลต่อความสำเร็จในอนาคต คือ เด็กจะมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ขั้นที่ 4 ขั้นพัฒนาการความรู้สึกขั้นหมั่นเพียรตรงข้ามกับความรู้สึกมีมด้อย

(Sense of Industry VS Sense of Inferiority)

พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุประมาณ 6-11 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กเริ่มเข้าโรงเรียน ตรงกับทฤษฎีของพรอยด์ในขั้นแฝง (Latency Period) ช่วงนี้เป็นช่วงที่เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็นได้ เรียนรู้ทักษะขั้นพื้นฐานกับการศึกษาเป็นทางการในโรงเรียน เช่น การอ่าน การเขียน รวมทั้งได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น เด็กเริ่มมีวินัยในตน สามารถเรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคม มีการทำให้เหตุผลแบบนิรนัยและปฏิบัติตามกฎต่าง ๆ มากขึ้น

อิริคสัน กล่าวว่า ในสังคมเดิมเด็กเรียนรู้ในสิ่งที่ไม่ซับซ้อนมากนัก เด็กเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ขณะที่แนวโน้มของสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนเพื่อเรียนรู้ภาษาพูด ภาษาเขียน เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ที่ซับซ้อนมากขึ้น เพื่อเป็นพื้นฐานไปสู่อาชีพ เด็กจะเรียนรู้เทคโนโลยีทางสังคม (Technological Ethos) ของวัฒนธรรมของพวกเขา เนื่องจากวัยเด็กที่ผ่านมาเด็กรู้สึกว่าคุณเองไม่สามารถทำอะไรด้วยตนเอง เพราะมีผู้ใหญ่คอยควบคุมและบังคับเมื่อถึงระยะนี้จึงต้องการแสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อแสดงความเป็นผู้ใหญ่ จุดสำคัญคือ การแสดงออกว่าเขาโตแล้ว การสะท้อนกลับของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เขาได้กระทำไป จะทำให้รู้สึกว่าคุณประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว เด็กเริ่มมีเอกลักษณ์ของตนในรูปแบบของ "ฉันคือสิ่งที่ฉันเรียนรู้" (I am what I learn) อันตรายขั้นนี้ขึ้นอยู่กับ ศักยภาพในการพัฒนาความรู้สึกเป็นมด้อย เช่น เด็กรู้สึกสงสัยเกี่ยวกับความสามารถและสถานะภาพของตนเมื่ออยู่ในหมู่เพื่อน คนรอบข้าง ซึ่งอาจจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น ความรู้สึกดีอาจพัฒนาขึ้นถ้าเด็กได้ค้นพบเพศของตนเอง เชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะภาพทางเศรษฐกิจมากกว่าความสามารถของพวกเขา และแรงจูงใจ ซึ่งทำให้เขามีค่าเป็นบุคคลคนหนึ่ง ผลนี้ทำให้เด็กขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

านเรื่องความสามารถของตนในการที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เด็กรู้สึกว่ามีความสามารถและมีคุณค่า เมื่อเขาประสบความสำเร็จในเรื่องการเรียนและความใฝ่ฝันในอาชีพ และรวมถึงความรู้สึกว่า ตนมีความสามารถ มีอิทธิพลในทางที่ดีต่อสังคม ความแข็งแกร่งของภาวะจิตสังคมนี้อยู่ภายใต้พื้นฐานของสังคม เศรษฐกิจ และกฎหมาย รูธ มอนโร (Ruth Monroe, อ้างถึงใน Hjelle and Jiegler, 1985) สรุปข้อคิดเห็นของอิริคสันได้ว่า "วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มียอิทธิพลต่อการปรับปรุงความถนัด ความสามารถของตนเองเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ สังคมที่กว้างขึ้นทำให้เด็กได้รับการยอมรับ ได้เข้างานหน้าที่ของตนเองมากขึ้น วัยนี้: เป็นวัยสำคัญที่จะเตรียมตัวเด็กให้รู้จักเสียสละเพื่อสังคมและเพื่อครอบครัวของเขาเอง"

ดังนั้น ระยะเวลาที่สังคมควรช่วยชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต เพราะเป็นระยะที่เด็กเริ่มไตร่ตรองถึงอนาคต การที่ได้พิสูจน์ว่ามีความสามารถในการกระทำต่าง ๆ ในขอบเขตของเขาทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นว่าเขาจะประสบความสำเร็จในอนาคต

ขั้นที่ 5 ขั้นพัฒนาการความรู้สึกการมีเอกลักษณ์ของตนตรงข้ามกับความรู้สึกสับสนในเอกลักษณ์ (Sense of Identity VS Sense of Identity Diffusion)

พัฒนาการนี้อยู่ในช่วงระหว่าง 13- 19 ปี ถือเป็นช่วงที่มีความสำคัญมากต่อพัฒนาการทางจิตสังคมของแต่ละคน เพราะช่วงนี้เขาไม่ใช่เด็กหรือผู้ใหญ่เสียทีเดียว อีกทั้งเขายังต้องเผชิญกับความต้องการทางสังคมหลายรูปแบบ และมีการเปลี่ยนแปลงมากมายในการที่จะเข้าไปสู่วัยผู้ใหญ่ ทฤษฎีอิริคสันให้ความสนใจวัยรุ่น และปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้เขาต้องวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วนมากกว่าขั้นพัฒนาการอื่น ๆ งานพัฒนาการของช่วงนี้ คือ วัยรุ่นต้องรวบรวมความรู้ต่าง ๆ ที่มีทั้งหมดเกี่ยวกับตนเอง เช่น การเป็นลูกชาย ลูกสาว นักเรียน นักกีฬา นักดนตรี ฯลฯ และต้องมีการผสมผสานภาพพจน์หรือความคิดต่าง ๆ ที่มีต่อตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การมีเอกลักษณ์ของบุคคลนั้น อิริคสันเน้นความสำคัญของธรรมชาติทางจิตสังคมของการมีเอกลักษณ์ของตนมากกว่าเน้นข้อขัดแย้งของโครงสร้างทางจิต แต่เน้นข้อขัดแย้งของตน (Ego) ที่เรียกว่าการมีเอกลักษณ์กับความสับสนบทบาทที่เป็นผลมาจากสังคมกลุ่มเพื่อน อิริคสัน (1963) กล่าวใน Childhood and Society ให้ความหมายของการมีเอกลักษณ์ของตนว่า "การเจริญเติบโตและพัฒนาการในวัยหนุ่มสาว ที่นอกจากต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสรีระร่างกายตามธรรมชาติแล้ว ยังต้องพยายามที่จะรวบรวมบทบาทต่าง ๆ ของตนที่มีในสังคมอีกด้วย ซึ่งบางครั้งแปลกใหม่และอยู่ในสายตาของผู้คนที่เปรียบเทียบกับสิ่งที่รู้สึก สิ่งที่เป็น กับคำถามที่ว่าทำอะไรที่จะเชื่อมบทบาทที่ฝึกฝนและทักษะที่

มีมาก่อนกับความคิดดั้งเดิมที่มีอยู่"

การผสมผสานที่อยู่ในรูปแบบของการมีเอกลักษณ์ของตนมีมากกว่าผลรวมจากการเปลี่ยนแปลงในวัยเด็ก แกนนำที่สำคัญเกิดสำเร็จในแต่ละขั้น ความรู้สึกของการมีเอกลักษณ์ของตนเกิดจากการที่คน ๆ นั้นดำรงความเหมือน (Sameness) และความต่อเนื่อง (Continuity) ภายในตนของแต่ละคนที่สอดคล้องกับผู้อื่นมอง

สรุปได้ว่า องค์ประกอบพัฒนาการการมีเอกลักษณ์มี 3 ลักษณะ คือ

1. แต่ละคนยอมรับว่าตนเองมีความเหมือน และความต่อเนื่องอยู่ภายในตน
2. ผู้อื่นในสังคมมองอย่างเดียวกับที่เรามองตนเอง
3. บุคคลจะมีความเชื่อมั่นและติดต่อสัมพันธ์ระหว่างโลกภายในและภายนอก และยอมรับผลสะท้อนกลับที่เกิดขึ้นได้

อิริคสันกล่าวว่า พื้นฐานที่วัยรุ่นจะประสบความสำเร็จในการผสมผสานการมีเอกลักษณ์เริ่มมาจาก "วัยเด็กตอนต้น" นอกจากนั้นยังมีผลมาจากกลุ่มสังคมที่เขาอยู่ เขาเน้นถึงการเปลี่ยนแปลงคนดัง เช่น ดาราภาพยนตร์ นักดนตรี หรือพวกด้นสังคม เช่น อาชญากร นักปฏิวัติ ฯลฯ อีกด้วย

ผู้ใหญ่ที่มีบทบาททางเพศที่เหมาะสม มีความจำเป็นต้องพัฒนาการความรู้สึก การมีเอกลักษณ์ส่วนบุคคล อิริคสันชี้ให้เห็นว่า ที่ใดที่มีลักษณะของความเป็นชาย (Masculine) ความเป็นหญิง (Feminine) เกิดขึ้น บุคลิกภาพจะพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ การที่ประสบความสำเร็จในการสร้างเอกลักษณ์ทางเพศ เป็นผลมาจากความสับสนทางเพศ (Bisexual Diffusion) และความอ่อนแอของโครงสร้างทางเอกลักษณ์ トラบไคที่เอกลักษณ์ทางเพศยังไม่ชัดเจน การเกิดเอกลักษณ์ของตนจะเกิดขึ้นไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยีที่รวดเร็ว เป็นผลกระทบถึงพัฒนาการในการมีเอกลักษณ์ของตน นั่นคือ ทำให้เกิดความรู้สึกไม่แน่ใจ ความวิตกกังวล และความไม่ต่อเนื่อง อิริคสันกล่าวว่า ความเคลื่อนไหวทางกิจกรรมทางสังคมของวัยรุ่นจะมีผลต่อการสร้างความต่อเนื่องระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งเป็นการค้นหาเอกลักษณ์

ความสับสนเหลวของวัยรุ่นในการพัฒนาเอกลักษณ์ส่วนบุคคลเกิดจากความไม่เหมาะสมของประสบการณ์ในวัยเด็กหรือสิ่งแวดล้อมในสังคมปัจจุบัน อิริคสันเรียกผลอันนี้ว่า "ภาวะวิกฤติของการมีเอกลักษณ์" (Identity Crisis) หรือความสับสนในบทบาทที่แสดงออกมาในรูปแบบของการไม่สามารถเลือกอาชีพหรือสายวิชาที่จะเรียน ซึ่งเขาจะรู้สึกสูญเสียความเป็นบุคคล รู้สึกขาดอะไร

บางอย่าง และพยายามหาเอกลักษณ์ในทางลบที่ตรงข้ามกับความต้องการของบิดามารดาหรือเพื่อน ทำให้เกิดพฤติกรรมของอันธพาล อิริคสันเน้นว่า การล้มเหลวในการสร้างเอกลักษณ์ส่วนบุคคลไม่ได้หมายความว่า จะล้มเหลวไปตลอดชีวิต และเกรงแก้ปัญหาได้ในช่วงนี้ไม่ได้ประกันว่าจะไม่มีเกิดขึ้นอีกในขั้นต่อมา การสร้างเอกลักษณ์ของตนเป็นการต่อสู้ที่ยาวนาน

ทุกสิ่งทุกอย่างยืดยาวของการมีบทบาทแบบผู้ใหญ่ของวัยรุ่นนั้น อิริคสัน ใช้คำพูดว่า "Psychosocial Moratorium" ซึ่งเป็นช่วงเวลาระหว่างวัยรุ่นถึงวัยผู้ใหญ่ในอเมริกา Psychosocial Moratorium เป็นไปในรูปแบบของการศึกษาในระดับที่สูง ทำให้คนวัยนี้ยังมีเวลาที่จะแสวงหาบทบาทในสังคมที่แตกต่างออกไป และสำรวจบทบาททางอาชีพก่อนจะตัดสินใจว่า เขาจะทำอะไรในชีวิตของเขา ดังนั้น คนวัยนี้จำนวนมากที่ยังคงท่องเที่ยว เข้าร่วมลัทธิศาสนาหรือแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ในการใช้ชีวิต ก่อนที่จะมีการแต่งงานแบบเป็นทางการหรือชีวิตครอบครัวที่ถาวร การแก้อาจะวิกฤติของการมีเอกลักษณ์ของตนกับความสับสนในบทบาทที่สำเร็จ จะเกิดสิ่งที่เรียกว่า ความเชื่อมั่นศรัทธา (Fidelity) อิริคสันได้ให้ความหมายของความเชื่อมั่นศรัทธาว่าเป็นความสามารถของบุคคลที่จะดำรงความเชื่อมั่น ความซื่อสัตย์ต่อสังคม แม้ว่า อาจมีข้อขัดแย้งบางประการกับสังคมนั้น ๆ เช่น คนไทยก็ไม่ได้ชอบทุกอย่างที่มีในสังคมไทย แต่ก็สามารถอยู่ในสังคมนั้นได้ การขาดความเชื่อมั่นศรัทธา ทำให้คนลักษณะนี้ขาดการเคารพต่อกฎเกณฑ์ทั้งหลาย กลายเป็นพวกที่ชอบปฏิวัติล้มล้าง

สรุปทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอิริคสัน กล่าวว่า บุคคลจะปรับตัวได้ดีเพียงใดในแต่ละช่วงวัย ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงทางสรีระ ความคาดหวังของบุคคลแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบข้างและลักษณะทางจิตใจเดิมแห่งช่วงวัย ซึ่งมีผลสืบเนื่องกัน อิริคสันเน้นบทบาทของอีโก้ (Ego) ที่เริ่มปรากฏขึ้นแรก ๆ ของพัฒนาการ จนนำไปสู่การมีเอกลักษณ์ของตนในขั้นที่ 5 ที่ตรงกับช่วงวัยรุ่น ฉะนั้น เอกลักษณ์ของตนจึงเป็นลักษณะทางจิตที่สำคัญที่สุดตามทฤษฎีของอิริคสัน ถ้าวัยรุ่นค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้จะเป็นฐานของพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่ ซึ่งตรงกับขั้นที่ 6 ถึงขั้นที่ 8 ต่อไป

เอกลักษณ์ของตน : ความหมายและพัฒนาการ

ถึงแม้ว่าทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพเชิงจิตสังคมของอิริคสัน แบ่งออกเป็น 8 ขั้นดังกล่าวแล้ว แต่อิริคสันให้ความสำคัญกับช่วงวัยรุ่น ซึ่งตรงกับขั้นของการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนกับความสับสนในการหาเอกลักษณ์มากที่สุด เพราะการที่บุคคลจะมีเอกลักษณ์แห่งตนได้นั้นต้องอาศัยพัฒนาการ

ทางจิตสังคมตั้งแต่ขั้นที่ 1 จนบรรลุการมีเอกลักษณ์ขั้นที่ 5 และยังเป็นฐานของการพัฒนาการในช่วงวัยผู้ใหญ่ต่อไป จึงควรเข้าใจความหมายของพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตน ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

คองเกอร์ (Conger, 1973 อ้างถึงใน La Voice, 1976) สรุปไว้ว่าเอกลักษณ์ของตนเป็นสภาวะที่บุคคลยอมรับว่าตนเองแตกต่างจากผู้อื่น ซึ่งความแตกต่างนี้เป็นผลมาจากการบูรณาการระหว่างประสบการณ์ในอดีตกับสภาพปัจจุบัน ในลักษณะของความต่อเนื่องกันไปอย่างคงที่สม่ำเสมอ

วอเตอร์แมน (Waterman, 1988) กล่าวว่าเอกลักษณ์ของตนในความหมายของอิริคสัน หมายถึงผลรวมของความเชื่อมั่น ค่านิยม จุดมุ่งหมายซึ่งบุคคลสามารถกำหนดแนวทางเลือกจุดมุ่งหมายและความเชื่อได้อย่างเหมาะสมกับแนวทาง วัตถุประสงค์ และวิถีชีวิตของเขาได้

มาร์เซีย (Marcia, 1980) กล่าวถึงเอกลักษณ์ของตนในลักษณะโครงสร้างแห่งตน (Self-structure) ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล มีการเปลี่ยนแปลงไปตามแรงขับ ความสามารถ ความเชื่อและการปรับตัวของแต่ละคน ถ้าบุคคลมีโครงสร้างของพัฒนาการที่ดีก็จะทำให้มีความเป็นตัวของตัวเอง รู้ถึงความเหมือนและความแตกต่างของตนกับผู้อื่น ทำให้เกิดการกำหนดแนวทางของตนเอง ถ้ามีโครงสร้างพัฒนาการที่ไม่ดี ทำให้เกิดความสับสนในตนเอง ต้องอาศัยสิ่งภายนอกมาช่วยประเมินตนเอง

ส่วนความหมายของเอกลักษณ์ที่เกี่ยวกับเนื้อหา วอเตอร์แมน (Waterman, 1987) ได้กล่าวว่าเอกลักษณ์แห่งอิริกประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย ค่านิยม และความเชื่อที่บุคคลได้ตกลงใจเลือกไว้ ซึ่งการตกลงใจเลือกต้องอาศัยพัฒนาการที่ต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน จึงเลือกจุดมุ่งหมายและความเชื่ออย่างเหมาะสมกับแนวทางวัตถุประสงค์ และวิถีชีวิตของตน

อุษา ศรีจินดารัตน์ (2532) ได้สรุปไว้ว่า เอกลักษณ์ของตน หมายถึงความเข้าใจในตนเองว่าตนเป็นใคร มีความคิดในเรื่องการแสดงออกของตนเอง เพื่อการดำเนินชีวิตในแนวทางใดทางหนึ่ง ยอมรับความแตกต่างและความเหมือนของบุคคลในเรื่องต่าง ๆ เอกลักษณ์แห่งอิริกพิจารณาจากความหมายแบ่งออกเป็นสองด้าน คือ ด้านโครงสร้างแห่งตนที่พัฒนาได้ดี ทำให้บุคคลปรับตัวได้และบรรลุเอกลักษณ์ ส่วนโครงสร้างแห่งตนที่พัฒนาไม่ดี ทำให้บุคคลปรับตัวไม่ได้ก็จะเกิดความสับสนทางเอกลักษณ์ และด้านที่สอง คือ ด้านเนื้อหาที่บุคคลได้รับจากประสบการณ์ในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ทำให้บุคคลแสดงออกอย่างเหมาะสมตามช่วงชีวิตแล้วบุคคลก็จะบรรลุเอกลักษณ์ จะเห็นว่าเอกลักษณ์ของตนมีความหมายต่างกันทั้งด้านเนื้อหาและด้านโครงสร้างแห่งตน ดังนั้น

วิธีการวัดเอกลักษณ์ของตนจึงแตกต่างกัน โดยจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

อีริกสัน (Erikson, 1968) ได้อธิบายลักษณะพัฒนาการของเอกลักษณ์ของตนได้จาก การนำเหตุการณ์ที่เป็นจริงในสังคมมาทดสอบ เปรียบเทียบ คัดเลือก และบูรณาการ ด้วยความเชื่อของตนที่เกิดจากวิกฤตการณ์ทางจิตสังคมตั้งแต่วัยเด็กเล็ก โดยอีริกสันได้เกิดขึ้นแล้ว และพัฒนาไปในแต่ละขั้น ทำให้เขามีความเชื่อ ค่านิยม และจุดมุ่งหมายที่เป็นของตนเอง และบรรลุเอกลักษณ์ เมื่อถึงวัยรุ่นพัฒนาการของเอกลักษณ์ของตนจะดำเนินต่อไป เพื่อนำผลของการบรรลุเอกลักษณ์ไปใช้ในช่วงชีวิตต่อไป พัฒนาการของเอกลักษณ์ของตนจึงเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต กล่าวได้ว่าเอกลักษณ์แห่งตนเกิดจากการพิจารณาส่วนภายในของตนเองอย่างรอบคอบ จนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง โดยคำนึงถึงความเป็นจริงทางสังคม คือ การคาดหวังและการเรียกร้องทางสังคม ซึ่งสภาพแวดล้อมมีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงวัย

ตามความคิดของอีริกสัน (1968) พัฒนาการของมนุษย์เกิดจากการพัฒนาการที่ไม่มีเอกลักษณ์ของตน ไปสู่การบรรลุในการมีเอกลักษณ์ของตน กระบวนการพัฒนามีลักษณะขัดแย้งระหว่าง คุณลักษณะภายในและคุณลักษณะภายนอก บุคคลจะผ่านพ้นภาวะวิกฤตแต่ละขั้นได้ ต้องอาศัยคุณลักษณะภายในที่เพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ มีการตัดสินใจที่ถูกต้องมากขึ้น และมีความสามารถที่จะทำตามมาตรฐานของสังคม โดยมีขั้นตอนดังนี้คือ การเปลี่ยนแปลงทางสรีระตามวัยของบุคคลส่งผลต่อความอยาก ความต้องการ และความสามารถของบุคคล ซึ่งเป็นคุณลักษณะภายในของเอกลักษณ์ของตน ทำให้เกิดความขัดแย้งกับข้อเรียกร้องทางสังคม อันเป็นคุณลักษณะภายนอก เกิดเป็นภาวะวิกฤตในแต่ละช่วงวัย ต้องใช้การตัดสินใจที่ถูกต้องในการแก้ไขภาวะวิกฤต ถ้าหากสามารถทำตามมาตรฐานของสังคมและของตนแล้ว ผลที่หลงเหลือซึ่งเป็นผลทางบวกจะทำให้อีริกสันเข้มแข็งขึ้น ทำให้บุคคลมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและสังคม อันเป็นพื้นฐานให้บุคคลสามารถแก้ไขภาวะวิกฤตในขั้นต่อไป ได้ ดังนั้นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ได้ ต้องอาศัยการปรับตัวได้อย่างดี มีความสามารถในการเอาชนะสภาพแวดล้อม จนเกิดการรวมตัวเป็นหนึ่งในบุคลิกภาพ มีทัศนคติที่ดีทั้งต่อตนเองและต่อโลกด้วยมีผลทำให้เกิดบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ (Healthy Personality)

สถานะทางเอกลักษณ์ (IDENTITY STATUSES)

มาร์เซีย (Marcia, 1966, 1967, 1970) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการหาเอกลักษณ์ของตนในระยะเวลาวัยรุ่นจากทฤษฎีของอีริกสันมาพัฒนาเป็นสถานะทางเอกลักษณ์ เพื่อช่วยให้นักศึกษากระบวนการสร้างเอกลักษณ์ มีลักษณะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มากขึ้น อีริกสัน (Erikson, 1963)

กล่าวว่า ระยะวัยรุ่นตอนปลายเป็นช่วงเวลาของการแสวงหาอาชีพ และมีการตกลงใจเลือกแนวทางด้านอุดมคติก่อนที่จะก้าวไปสู่วัยผู้ใหญ่ซึ่งเป็นช่วงของการประกอบอาชีพ และการเป็นพลเมืองที่ดี ดังนั้นในแนวคิดของมาร์เซีย การสร้างเอกลักษณ์ของตนจึงเกี่ยวข้องกับการกำหนดแนวทางด้านอาชีพ ค่านิยม ความเชื่อ และพัฒนาการทางเพศ เกณฑ์ที่ใช้กำหนดสถานะทางเอกลักษณ์อาศัยการผสมผสานระหว่าง 2 มิติของการมีหรือไม่มีภาวะวิกฤต (Crisis) และการตกลงใจ (Commitment) ในเนื้อหาด้านอาชีพ ศาสนา การเมือง มีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ภาวะวิกฤต หมายถึง เหตุการณ์หรือคำถามที่กระตุ้นบุคคลให้จำเป็นต้องตัดสินใจเลือกแนวทางต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความสนใจและความสามารถของตน ส่วนการตกลงใจ หมายถึง การแสดงออกหรือการกระทำของบุคคล แล้วแบ่งวัยรุ่นตามลักษณะของแต่ละสถานะทางเอกลักษณ์ดังนี้คือ

1. วัยรุ่นที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างสมบูรณ์ (Identity Achievement = IA) คือวัยรุ่นที่มีประสบการณ์ในการเผชิญกับภาวะวิกฤต และมีการตกลงใจแล้ว จึงมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการเลือกอาชีพ ยึดมั่นในศาสนา และมีความคิดอุดมการณ์ทางการเมืองได้ด้วยตนเอง ถึงแม้ว่าพวกเขาได้พิจารณาแนวทางด้านอาชีพไว้หลายแนวทางก็ตาม ในที่สุดพวกเขาเลือกแนวทางเพียงทางเดียวด้วยตนเอง ส่วนทางอุดมคติ พวกเขาได้ทบทวนความเชื่อในอดีต และเลือกแนวทางเองจนประสบความสำเร็จในการแสดงออกอย่างเป็นอิสระ
2. วัยรุ่นที่ยังหาเอกลักษณ์ของตนไม่สำเร็จ และยังคงอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (Identity Foreclosure = F) คือ วัยรุ่นที่ไม่มีประสบการณ์ในการเผชิญกับภาวะวิกฤต แต่ได้ตกลงใจเลือกแนวทางแล้ว โดยได้รับอิทธิพลจากบิดามารดา หรือผู้ปกครอง และไม่สามารถบอกได้ว่าบิดามารดาหรือผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อพวกเขาตั้งแต่เมื่อไร มีความสรีรชาติต่อคำพูดของบิดามารดาไม่เปลี่ยนแปลง จึงเคร่งครัดต่อคำสั่งสอนของบิดามารดามาก
3. วัยรุ่นที่ยังหาเอกลักษณ์ที่ไม่แน่นอน (Identity Moratorium = M) คือวัยรุ่นอยู่ในช่วงภาวะวิกฤตที่กำลังจะตกลงใจ ทำให้เกิดการการตกลงใจที่ค่อนข้างคลุมเครือ มีลักษณะแตกต่างจากวัยรุ่นที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ตรงประเด็นในการตกลงใจที่ว่า วัยรุ่นในกลุ่มนี้ยังเห็นความสำคัญในความปรารถนาดี และความคิดเห็นของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง และคำนึงถึงความต้องการของสังคม แล้วนำมาคิดทบทวนว่าเหมาะสมกับความสามารถของเขาหรือไม่ วัยรุ่นที่อยู่ในสถานภาพนี้จึงอยู่ในระหว่างค้นหาคำตอบ
4. วัยรุ่นที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ (Identity Diffusion = ID) คือวัยรุ่นที่อาจจะไม่มีหรือไม่มีประสบการณ์ในการเผชิญกับภาวะวิกฤต สิ่งสำคัญคือยังไม่มี การตกลงใจทั้ง

ทางด้านอาชีพและด้านอุดมคติ แม้ว่าพวกเขาอาจมีแนวอาชีพที่ชอบ แต่มีความคิดในสิ่งเหล่านั้นน้อยมากและพร้อมที่จะละทิ้ง เมื่อมีโรกาสที่ดีกว่า

จะเห็นได้ว่าสถานะทางเอกลักษณ์ที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างสมบูรณ์ (IA) และเป็นสถานะทางเอกลักษณ์ที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ (ID) เป็นสถานะทางเอกลักษณ์ที่สอดคล้องกับแนวทฤษฎีของอีริคสัน ส่วนสถานะทางเอกลักษณ์ที่ยังมีเอกลักษณ์ไม่แน่นอน (M) และสถานะทางเอกลักษณ์ที่ยังหาเอกลักษณ์ของตนไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) เป็นสถานะทางเอกลักษณ์ที่มาร์เซีย เพิ่มจุดเชื่อมโยงระหว่างสถานะทางเอกลักษณ์ที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างสมบูรณ์ (IA) และสถานะทางเอกลักษณ์ที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ (Marcia, อ้างถึงใน Adelson, 1980)

ตารางแสดงเกณฑ์ที่ใช้กำหนดสถานะทางเอกลักษณ์

สถานะทางด้านอาชีพและอุดมคติ	สถานะทางเอกลักษณ์			
	IDENTITY ACHIEVEMENT	FORECLOSURE	IDENTITY DIFFUSION	MORATORIUM
ภาวะวิกฤต (crisis)	มี	ไม่มี	มีหรือไม่มี	อยู่ในภาวะวิกฤต
การตกลงใจ (commitment)	มี	มี	ไม่มี	มีแต่คลุมเครือ

นอกจากนี้นักจิตวิทยายังได้กล่าวถึงสถานะย่อยทางเอกลักษณ์ (Identity Substatuses) เช่น Orlofsky et al. (1973) กล่าวถึงวัยรุ่นที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างสมบูรณ์ (IA) และวัยรุ่นที่ใกล้จะประสบความสำเร็จในการหาเอกลักษณ์ (Alined Achievement) มาร์เซีย (1964 A) แบ่งกลุ่มวัยรุ่นที่ยังมีเอกลักษณ์ที่ไม่แน่นอน (M) เป็นกลุ่มสถานะย่อย คือ กลุ่มวัยรุ่นที่มี

เอกลักษณ์ที่ไม่แน่นอน วัยรุ่นที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ (Moratorium-Diffusion Status) และกลุ่มวัยรุ่นที่ยังหาเอกลักษณ์ของตนเองไม่สำเร็จต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่นวัยรุ่นที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ (Foreclosure-Diffusion Status) Bourne (1978) กล่าวว่าสถานะย่อย ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับประชากร หรือระดับกลุ่มอายุที่ศึกษาและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแหล่งประชากร ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของมาร์เซีย (Marcia, 1974) ที่กล่าวว่าสถานะย่อยทางเอกลักษณ์เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยกล่าวอ้างเพื่อแปลผลข้อค้นพบทางการวิจัย จึงไม่สามารถนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวาง

พัฒนาการของแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์

แบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ (Identity Statuses Interview) สร้างโดย มาร์เซีย (Marcia, 1966) เป็นบุคคลแรกที่ได้พัฒนาแบบวัดกึ่งสัมภาษณ์ (Semi-Structure Interview : SI) ใช้เวลาสัมภาษณ์ 15-30 นาที บันทึกบทสัมภาษณ์ ลงเทป การตั้งคำถาม และคู่มือการตัดสินใจจากหลักเกณฑ์ทฤษฎีของอีริคสันและข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแบบนาร่องมาแล้ว เพื่อหาวิธีการแสวงหาเอกลักษณ์ของบุคคล ค่าความเที่ยงระหว่างผู้ตัดสิน (Interjudge Reliability) สถานะทางเอกลักษณ์จำนวน 3 ท่านที่ได้จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน ได้ค่าเฉลี่ยของการตัดสินใจตรงกัน = 75% ผู้ร่วมวิจัยจะได้รับการประเมิน การมีหรือไม่มีภาวะวิกฤต และการตัดสินใจในเนื้อหาด้านอาชีพ การเมือง และศาสนา เพื่อแบ่งเอกลักษณ์ของวัยรุ่น เป็นสี่สถานะทางเอกลักษณ์ดังได้กล่าวแล้วในเรื่องสถานะทางเอกลักษณ์ การหาความตรงของแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ หากความสัมพันธ์กับแบบวัดเอกลักษณ์ของตน เป็นแบบเติมข้อความให้เต็มประโยค (Incomplete Sentences Blank : ISB) มีข้อความ 23 ข้อ คัดเลือกข้อความที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีของอีริคสัน โดยข้อความแต่ละข้อจะเว้นช่องว่างให้ผู้ตอบเลือกคำตอบที่หาไว้ ข้อความที่ให้ตอบมีลักษณะแสดงความรู้สึกจริง ๆ ของผู้ตอบ มี 3 คำตอบ ให้เลือก แต่ละข้อให้คะแนนแบบ 3, 2 และ 1 จุดมุ่งหมายของแบบวัดนี้ เพื่อศึกษาการประสบความสำเร็จในการมีเอกลักษณ์ ค่าความเที่ยงระหว่างผู้ตัดสิน 3 คน มีค่าเท่ากับ 74% ค่าความสัมพันธ์เฉลี่ยระหว่างข้อความต่อข้อความ เท่ากับ .76 และค่าความสัมพันธ์เฉลี่ยของคะแนนรวม เท่ากับ .73 จากการศึกษาของมาร์เซีย พบว่า แบบวัดกึ่งสัมภาษณ์ (SI) มีความสัมพันธ์กับแบบเติมข้อความ ให้เต็มประโยค (ISB) แต่แบบวัดกึ่งสัมภาษณ์ประสบความสำเร็จในการศึกษาเรื่องการมีเอกลักษณ์ได้ดีกว่าแบบเติมข้อความให้เต็มประโยค

นักจิตวิทยาหลายท่านได้นำแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ของมาร์เซียไปศึกษาเฉพาะวัยรุ่นเพศชายเท่านั้น เช่น มาร์เซีย (Marcia, 1967, 1975), กรอส และอัลเลน (Gross and Allen, 1969), พอดด์ (Podd, 1972) มีเกณฑ์และคู่มือการตัดสินตามหลักของ มาร์เซีย (1966) ในเนื้อหาด้านอาชีพ ศาสนา และการเมือง

ต่อมา มาร์เซีย และฟรายแมน (Marcia and Friedman, 1970) ต้องการขยายแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ไปใช้กับวัยรุ่นหญิง จึงเพิ่มเนื้อหาด้านเพศโดยเฉพาะทัศนคติต่อเรื่องเพศ เพื่อให้สอดคล้องกับการสร้างเอกลักษณ์ในเพศหญิงที่อิริคสันได้กล่าวไว้ (อิริคสัน, 1968) แบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์จึงมีเนื้อหาด้านอาชีพ, ศาสนา, การเมือง และอุดมคติด้านเพศ นำไปศึกษากับนักศึกษาหญิงมหาวิทยาลัยบัฟฟาโล จำนวน 49 คน ค่าความเที่ยงระหว่างผู้ตัดสินสถานะ จำนวน 3 คน เท่ากับ 73% ระยะเวลาเกณฑ์ผู้ตัดสินเห็นตรงกัน 2 คน ใน 3 คน

เชนกุล และมาร์เซีย (Schenkel and Marcia, 1972 อ้างถึงใน Toder and Marcia, 1973) และทอเดอร์ และมาร์เซีย (Toder and Marcia, 1973) นำแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ที่ปรับปรุงโดยมาร์เซีย และฟรายแมน ไปศึกษากับนักศึกษาหญิง ผลการศึกษาพบว่าเนื้อหาเอกลักษณ์ด้านเพศและศาสนามีความสำคัญกับการประสบความสำเร็จในการหาเอกลักษณ์ในวัยรุ่นหญิงมากกว่าเนื้อหาด้านอาชีพและการเมือง ค่าความเที่ยงระหว่างผู้ตัดสินสถานะทางเอกลักษณ์ จำนวน 3 คน โดยการสุ่มจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน มีค่าเท่ากับ 87%

วอเตอร์แมนและเนวิด (Waterman and Nevid, 1976) เป็นกลุ่มแรกที่นำแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ที่ปรับปรุงโดยมาร์เซีย และฟรายแมนไปศึกษากับนักศึกษาทั้งเพศชายและเพศหญิง จำนวน 140 คน เพื่อศึกษาถึงความแตกต่างทางเพศในการแก้ไขภาวะวิกฤตทางเอกลักษณ์ ค่าความเที่ยงระหว่างผู้ตัดสินสถานะทางเอกลักษณ์จำนวน 2 คน มีค่าเท่ากับ 91% เมื่อผู้ตัดสิน 2 คนมีการตัดสินไม่ตรงกัน จะปรึกษาผู้ตัดสินคนที่สาม

มีนักวิจัยบางท่านได้นำแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ที่มีเนื้อหาด้านอาชีพ การเมือง ศาสนา และด้านเพศไปศึกษา โดยขยายเนื้อหาทางเพศ รวมทั้งการดำเนินชีวิตด้วย (Life Style) (Josselson, 1972, 1973; Morse, 1973; Howard, 1975; Lacks, 1976 อ้างถึงใน Marcia, 1980)

แมททีสัน (Matteson, 1977) ทำการศึกษาเพื่อประเมินระดับของภาวะวิกฤต และการตกลงในด้านอาชีพ ศาสนา การเมือง และอุดมคติด้านเพศ ซึ่งแบ่งออกได้ 2 เนื้อหา คือ ทัศนคติการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน และบทบาททางเพศ (Sex Role) ศึกษา กับนักศึกษาชาว

เดนมาร์ก ผลการศึกษาสรุปได้ว่าเนื้อหาเกี่ยวกับค่านิยมและบทบาททางเพศเป็นศูนย์รวมของขบวนการสร้างเอกลักษณ์ เมื่อไม่คำนึงเรื่องเพศของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

การศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์ในระยะต่อมานักวิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีเนื้อหาเหมือนกับกลุ่มตัวอย่างทั้งเพศชายและเพศหญิง ทำให้แบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ ประกอบด้วยเนื้อหา ด้านอาชีพ การเมือง ศาสนา รวมทั้งด้านเพศ และ/หรือบทบาททางเพศ

อดัมส์, ซี และฟิทช์ (Adams, Shea and Fitch, 1979) ได้ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์เป็นประโยคประกอบมาตรฐาน 6 หน่วย ชื่อ Objective Measure of Ego-Identity Status (OM-EIS) แบบสอบถามมีเนื้อหาด้านอาชีพ ศาสนา การเมือง และกิจกรรมนำไปทดสอบกับนักศึกษามหาวิทยาลัยยูทาห์ชั้นปีที่ 1 แต่ไม่สามารถใช้แทนได้ดีเท่าของมาร์เซีย เพราะความคล้ายคลึงกันของนักศึกษาจึงไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงสถานะทางเอกลักษณ์บางสถานะ เนื่องจากพัฒนาการทางเอกลักษณ์ขึ้นอยู่กับบูรณาการในมิติของการตกลงใจด้านอาชีพ ศาสนา และการเมือง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นแต่ละด้านไม่พร้อมกัน แต่เนื่องจากพัฒนาการทางเอกลักษณ์มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องมาก จึงต้องพิจารณาเนื้อหาที่สำคัญให้เหมาะสมกับกลุ่มที่ศึกษา (Rogow, Marcia and Slugoski, 1983)

คุณภาพของแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์

บอร์น (Bourne, 1978) ได้รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของตน และกล่าวถึงคุณภาพของแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ดังนี้

ความตรง (Validity) ของแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์

ความตรงตามทฤษฎี (Construct Validity) จากมรณทัศน์เกี่ยวกับการมีเอกลักษณ์ของตนของอิริคสัน ประกอบด้วยข้อมูล 7 ประการคือ 1. ผลของพัฒนาการ 2. การประสบความสำเร็จในการปรับตัว 3. ต้องอาศัยการสังเคราะห์ (Synthesis) 4. เป็นขบวนการด้านกลไก (Dynamic process) 5. อาศัยประสบการณ์ของแต่ละคน 6. การเผชิญกับงานด้านจิตสังคม 7. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะนั้น จากมรณทัศน์ดังกล่าว พบว่า แบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ของมาร์เซีย (1966) มีข้อมูลเกี่ยวกับเอกลักษณ์ตามแนวคิดของอิริคสันเพียง 2 ประการ คือ การบูรณาการตามสังคม และการนิยามตนเองในโลกแห่งความจริงเป็นประสบการณ์ของชีวิตที่เกิดขึ้นในขณะนั้น อิริคสันได้กล่าวถึงเนื้อหาช่วยในการสร้างเอกลักษณ์ เช่น ศักยภาพของความแตกต่างทาง

เพศกับความสับสนในเรื่องเพศ ภาวะการเป็นผู้เฒ่า VS การเป็นผู้ตาม เป็นต้น ดังนั้นแนวทางความ
ลับซ่องใจและผลของการตกลงใจในเนื้อหาต่าง ๆ ส่วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการมีเอกลักษณ์

ดังนั้น ความตรงของแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์จะมีมากขึ้นเมื่อเพิ่มคำถามใน
เนื้อหาต่าง ๆ นอกเหนือจากคำถามเกี่ยวกับด้านอาชีพ ศาสนา และการเมือง ได้มีนักจิตวิทยา
หลายท่านเพิ่มเนื้อหาอื่น ๆ เช่น เซนกุล และ มาร์เซีย (Schenkel and Marcia, 1972)
เพิ่มคำถามเรื่องทัศนคติที่มีต่อเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานให้กับนักศึกษาหญิง, แมททีสัน (Matteson,
1977) เพิ่มคำถามเกี่ยวกับบทบาททางเพศ ทำให้แบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ในการศึกษา
ระยะหลังมีเนื้อหาเพิ่มขึ้น เพื่อช่วยให้แบบสัมภาษณ์มีความตรงตามทฤษฎีมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ไม่ได้ประเมินข้อเท็จจริงด้านอื่น ๆ
ของการมีเอกลักษณ์ของตน เช่น การสงเคราะห์ผู้อื่น การมีความรู้ลึกของอารมณ์ที่ต่อเนื่อง และ
การมีบทบาทที่มั่นคง แต่จำเป็นต้องอนุมานว่าวัยรุ่นสามารถสร้างการตกลงใจด้านอาชีพ ศาสนา
การเมืองที่มั่นคงได้นั้นต้องอาศัยมิติต่าง ๆ ที่อิริคสันกล่าวไว้ว่าลักษณะที่เพิ่มพูนขึ้น แต่ยังคงงาน
วิจัยของมาร์เซียและคณะที่ช่วยสนับสนุนแนวคิดนี้

บอร์น (Bourne, 1978) กล่าวว่า แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างที่มีเนื้อหาด้านอาชีพและ
ด้านอุดมคติมีความเหมาะสมในการศึกษาการมีเอกลักษณ์ตามที่อิริคสันได้กล่าวไว้มากกว่าแบบสอบถาม
รายงานตนเอง (Self-Report Questionnaire) หรือวิธีการอื่น ๆ ที่เคยใช้ศึกษามาก่อน
เพราะแบบสอบถามไม่ได้วัดข้อเท็จจริงด้านอื่น ๆ นอกจากวัดการมีเอกลักษณ์ของตนเองเท่านั้น จึงต้อง
อาศัยการสัมภาษณ์เพื่อดูขบวนการสร้างเอกลักษณ์ทั้งในระดับแนวกว้าง และแนวลึกในการที่วัยรุ่น
พิจารณาเนื้อหาต่าง ๆ

ความตรงภายนอก (External Validity)

งานวิจัยเกี่ยวกับสถานะทางเอกลักษณ์ส่วนใหญ่มักศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษา ดังนั้น
ผลที่ได้จึงแสดงความแตกต่างระหว่างสถานะต่าง ๆ เช่น นักศึกษาที่อยู่สถานะที่ยังหาเอกลักษณ์
ของตนไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) เป็นผู้ที่ขึ้นขอบิิตามารดาที่มีลักษณะ เป็นใหญ่
(Authoritarian) มากกว่าวัยรุ่นในสถานะอื่น ๆ เป็นต้น ทำให้ผลการศึกษาที่ได้ไม่สามารถ
อ้างอิง (Generalize) ไปสู่ประชากรกลุ่มอื่นได้ แม้ว่าจะงานวิจัยระยะหลังมีการศึกษากับประชากร
กลุ่มอื่นบ้าง เช่น วัยรุ่นที่ทำงาน ผู้หญิงแต่งงานแล้ว ฯลฯ แต่พบว่ามีการศึกษาไม่มากนัก เมื่อเทียบกับ
กับกลุ่มนักศึกษา

ความเที่ยง (Reliability) ของแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์

มาร์เซียและคณะ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างมากกว่าแบบสอบถามรายงานตนเอง เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาบางอย่าง เช่น การตอบเพื่อต้องการยอมรับจากสังคม (Social-Desirability) และการตอบเมื่อหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Acquiescence) แต่คำตอบในการสัมภาษณ์อาจบิดเบือนได้จากการรู้ตัวและการไม่รู้ตัวของผู้ร่วมวิจัย คำตอบที่บิดเบือนมาจากจิตไร้สำนึก (Unconscious) สามารถแก้ไขได้โดยการสัมภาษณ์ซ้ำในช่วงเวลาสั้น ๆ ตามวิธีการของจิตวิเคราะห์ ส่วนการบิดเบือนที่เกิดจากการรู้ตัว (Conscious) ต้องอาศัยการร่วมมือที่ดีระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยการสร้างบรรยากาศที่มีความเป็นมิตร ผู้ร่วมวิจัยรู้สึกอิสระ ปราศจากการรบกวนจากสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้ร่วมวิจัยรู้สึกผ่อนคลาย มีความไว้วางใจผู้วิจัย ดังนั้นการออกแบบงานวิจัยจึงมีลักษณะของการสัมภาษณ์เพียงครั้งเดียว

ความยากอีกประการหนึ่งในแบบสัมภาษณ์ของมาร์เซีย คือ ความสามารถในการสื่อภาษาของผู้ร่วมวิจัยที่แตกต่างกัน ทำให้วัยรุ่นที่สามารถสื่อภาษาได้อย่างชัดเจนจะอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างสมบูรณ์มากกว่า (IA) ขณะที่วัยรุ่นที่สื่อภาษาไม่ชัดเจน หรือสื่อภาษาแบบคลุมเครือ อาจจะจัดอยู่ในสถานะที่ยังมีเอกลักษณ์ที่ไม่แน่นอน (M) หรืออยู่ในสถานะที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ (ID) ได้มากกว่า ดังนั้น ความสามารถในการสื่อภาษาอาจมีความสัมพันธ์กับการประสบความสำเร็จในการมีเอกลักษณ์ของตน

บอร์น (Bourne, 1978) ได้สรุปค่าความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ มีค่าความเที่ยงระหว่างผู้ตัดสิน (Interjudge Reliability) จำนวน 2 คน หรือตัดสินตรงกัน 2 คน ใน 3 คน มีค่าความเที่ยงตั้งแต่ 72-90% และเขาได้เสนอเทคนิคที่ช่วยทำให้แบบสัมภาษณ์มีความเที่ยงยิ่งขึ้น ได้แก่

1. ผู้สัมภาษณ์และผู้ตัดสินสถานะทางเอกลักษณ์ไม่ควรเป็นบุคคลคนเดียวกัน เพราะผู้สัมภาษณ์อาจมีอคติต่อผู้ร่วมวิจัยในการตัดสินสถานะทางเอกลักษณ์ได้
2. เกณฑ์กำหนดสถานะทางเอกลักษณ์มีความเหมาะสมในการกำหนดสถานะทางเอกลักษณ์ แต่จะมีความถูกต้องเหมาะสมมากขึ้นเมื่อพิจารณาพฤติกรรม ทักษะ หรือลักษณะการตอบพร้อมด้วย
3. ความเที่ยงระหว่างผู้ตัดสินสถานะทางเอกลักษณ์ ควรมีค่า 0.70-0.80 จึงจะยอมรับค่าความเที่ยงนั้นได้

สรุปว่า แบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์เป็นเครื่องมือวัดพัฒนาการทางเอกลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับจากนักวิจัยจำนวนมาก เพราะมีความเป็นปรนัย (Objective) สูง สามารถหาค่าความ

เที่ยงระหว่างผู้ตัดสินมีค่าเฉลี่ยถึง 80% ส่วนเครื่องมือวัดที่ปรับเป็นประโยคประกอบมาตรฐานยังไม่ได้
รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงใช้แบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ที่ปรับปรุง
โดยมาร์เซียและคณะ มีเนื้อหาด้านอาชีพ การเมือง ศาสนา ด้านเพศ และบทบาททางเพศ นำไป
ศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลาย

การตัดสินสถานะทางเอกลักษณ์โดยรวมของวัยรุ่น

เกณฑ์ที่ใช้กำหนดสถานะทางเอกลักษณ์ คือ การผสมกันระหว่าง 2 มิติคือ การมี/ไม่มี
ขบวนการ 2 ด้าน คือ ภาวะวิกฤต และการตกลงใจ ในเนื้อหา 5 ด้าน คือ ด้านอาชีพ -ศาสนา
การเมือง ทศนคติที่เกี่ยวกับบทบาททางเพศ และคำถามเรื่องเพศ ซึ่งมีวัยรุ่นจำนวนน้อยมากที่มีสถานะ
ทางเอกลักษณ์ในเนื้อหาทั้ง 5 ด้านอยู่ในสถานะเดียวกัน ส่วนใหญ่สถานะทางเอกลักษณ์ในเนื้อหาต่างๆ
เข้ากันได้มากที่สุด 3 เนื้อหา ดังนั้นระบบการให้คะแนนรวม หรือ การตัดสินใจว่าวัยรุ่นอยู่ในสถานะ
รวมทางเอกลักษณ์สถานะใดนั้นต้องพิจารณาจากสถานะทางเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ ทั้งห้าด้านแล้วดู
สถานะทางเอกลักษณ์ที่เด่นที่สุด จึงจะจัดเป็นสถานะทางเอกลักษณ์ของตนของบุคคลนั้น ตัวอย่างเช่น
เมื่อพิจารณาแล้ว แน่ใจว่าบุคคลนั้นอยู่ในกลุ่มที่หาเอกลักษณ์ของตนไม่สำเร็จ และยังคงอาศัยแนวคิด
จากผู้อื่น (F) เพียงอย่างเดียวก็จัดให้สถานะย่อยเป็น F ถ้าบุคคลนั้นน่าจะอยู่ในกลุ่มวัยรุ่นที่หา
เอกลักษณ์ของตนไม่สำเร็จ ต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) แต่อาจจะจัดอยู่ในพวกที่ค้นหาเอกลักษณ์
ของตนได้อย่างสมบูรณ์ (IA) ได้เช่นกัน ให้เขียนสถานะย่อยตามเนื้อหานั้นเป็น F, IA ถ้าบุคคล
นั้นน่าจะอยู่ในกลุ่มวัยรุ่นที่ค้นหาเอกลักษณ์ยังไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) และมีความ
เป็นไปได้ที่จะอยู่ในกลุ่มที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างสมบูรณ์ (IA) ก็ให้สถานะย่อยเป็น F(IA)
เป็นต้น เมื่อได้สถานะย่อยทางเอกลักษณ์ทั้ง 5 ด้านตามเนื้อหาที่ชัดเจนแล้ว นำสถานะย่อยที่ได้แต่ละ
ด้านทั้ง 5 ด้านมาเรียงกัน เช่น A,M; A(M); M; M(D); D(M)แล้วจึงตัดสินสถานะทางเอกลักษณ์
ของตนของวัยรุ่นคนนั้น โดยดูจากสถานะย่อย ๆ ที่เด่นที่สุด หรือสถานะย่อยที่เข้ากันมากที่สุด จาก
ตัวอย่างข้างต้น วัยรุ่นคนนั้นจึงจัดอยู่ในกลุ่มที่มีเอกลักษณ์ที่ยังไม่แน่นอน (M) เนื่องจากสถานะย่อย ๆ
ของเนื้อหาทั้ง 5 ด้านเด่นที่สุดในสถานะที่มีเอกลักษณ์ที่ยังไม่แน่นอน

มาร์เซีย (Marcia, 1980) เน้นว่าขบวนการ (process) สร้างเอกลักษณ์เป็นสิ่ง
ที่นำมาใช้ในการกำหนดสถานะทางเอกลักษณ์ ไม่ใช่ตัวเนื้อหา แต่ขบวนการและเนื้อหาที่สัมพันธ์กัน
มีความสัมพันธ์กัน นั่นคือ การรู้ถึงขบวนการสร้างเอกลักษณ์ จำเป็นต้องใช้เนื้อหาในแต่ละส่วนที่
เท่ากัน เพื่อช่วยในการประเมินขบวนการสร้างเอกลักษณ์ ผู้ตัดสินสถานะทางเอกลักษณ์จึงต้อง

ตระหนักอยู่เสมอ โดยการแยกระหว่างขบวนการและเนื้อหาเพื่อช่วยในการกำหนดสถานะทาง
ทางเอกลักษณ์ได้อย่างถูกต้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานะทางเอกลักษณ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานะทางเอกลักษณ์ที่ผู้วิจัยรวบรวมนี้ ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัย
ในต่างประเทศทั้งหมด เนื่องจากไม่มีงานวิจัยในประเทศไทย

งานวิจัยทางเอกลักษณ์ที่ศึกษากับนักเรียนมีการศึกษาอยู่น้อยได้แก่ งานวิจัยของซิแอคซิโอ
(Ciaccio, 1971) ศึกษาพัฒนาการทางจิตสังคมตามทฤษฎีของอีริคสันกับนักเรียนชาย จำนวน
150 คน อายุ 5, 8 และ 11 ปี กลุ่มอายุละ 50 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นรูปภาพที่สร้างขึ้นโดย บอยด์
(Boyd, 1964) ผลการศึกษาพบว่าเด็กชายอายุ 11 ปี เริ่มมีการสร้างเอกลักษณ์ แต่มีความสัมพันธ์
น้อยเมื่อเทียบกับขั้นพัฒนาการที่ 4 คือ ความมานะพยายาม และขั้นพัฒนาการที่ 3 คือ ความคิดริเริ่ม
สร้างสรรค์

ผลการศึกษาภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Study) ของการศึกษาพัฒนาการใน
นักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ใช้แบบวัดเอกลักษณ์ที่เป็นแบบรายงานตนเอง (Paper and Pencil)
พบว่ามีความแตกต่างทางเอกลักษณ์ เช่น การศึกษาของ โปเมอแรนซ์ (Pomerantz, 1979
อ้างถึงใน Waterman, 1982) พบว่า นักเรียนหญิงเกรด 12 มีคะแนนการมีเอกลักษณ์สูงกว่า
นักเรียนหญิงเกรด 8 โดยใช้แบบวัดเอกลักษณ์ของ Rasmussen ส่วนการศึกษาของลาโวเอ
(La Voie, 1976) ศึกษาพัฒนาการทางเอกลักษณ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาทั้งเพศชายและเพศหญิง
โดยใช้แบบเติมข้อความให้เต็มประโยค (Ego Identity-Incomplete Sentences Blank)
ของมาร์เซีย ผลการศึกษาพบว่า การมีเอกลักษณ์เพิ่มขึ้นตามระดับชั้นเรียนที่เพิ่มขึ้น คล้ายกับการ
ศึกษาของโฮวาร์ด (Howard, 1960 อ้างถึงใน Marcia, 1980) ที่ใช้แบบสอบถามเรื่องการมี
เอกลักษณ์พบว่า นักเรียนหญิงมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนการมีเอกลักษณ์สูงกว่านักเรียนหญิงชั้นมัธยม
ศึกษาปีที่ 4 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

การศึกษาภาคตัดขวางที่ใช้แบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ของ มาร์เซีย ได้แก่การ
ศึกษาของ มีลแมน (Meilman, 1977) ศึกษาพัฒนาการของการสร้างเอกลักษณ์ของวัยรุ่นชาย
โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มระดับอายุคือ 12, 15, 18, 21 และ 24 ปี เครื่องมือที่ใช้วิจัยคือแบบ
สัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ของ มาร์เซียและคณะ ข้อมูลที่ได้พบว่าวัยรุ่นชายเริ่มมีสถานะทาง
เอกลักษณ์อยู่ในกลุ่มวัยรุ่นที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ (ID) และกลุ่มวัยรุ่นที่ค้นหาเอกลักษณ์

ของตนเองไม่สำเร็จยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) มีจำนวนมากที่สุด ช่วงอายุ 18 และ 21 ปี มีการเปลี่ยนแปลงสถานะทางเอกลักษณ์มากที่สุด โดยเปลี่ยนสถานะจากวัยรุ่นที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ (ID) และวัยรุ่นที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) ไปสู่สถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA)

อาร์เชอร์ (Archer, 1981 อ้างถึงใน Waterman, 1982) ศึกษาพัฒนาการทางเอกลักษณ์นักเรียนเกรด 6, 8, 10 และ 12 โดยปราศจากการถามเกี่ยวกับการวางแผนในอนาคต ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่มีอายุน้อยที่สุด ส่วนใหญ่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) และหรืออยู่ในสถานะที่สับสนในการหาเอกลักษณ์ (ID) เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของมิลแมน พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีอายุมากที่สุดแสดงหลักฐานที่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) มากกว่าสถานะทางเอกลักษณ์อื่น ๆ ทั้งสองการศึกษาและการมีเอกลักษณ์เพิ่มขึ้นตามอายุของนักเรียนตามเนื้อหาที่ใช้ในการหาเอกลักษณ์ทั้งหมดทุกเนื้อหา โดยจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในสถานะที่สับสนในการหาเอกลักษณ์ (ID) มีจำนวนลดน้อยลงเช่นเดียวกันในทุกเนื้อหาที่ศึกษา ส่วนจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในสถานะที่ยังมีเอกลักษณ์ที่ไม่แน่นอน (M) และกลุ่มตัวอย่างในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) ไม่พบการเปลี่ยนแปลงในการศึกษาทั้งสองการศึกษา

ฮิวเซอร์ (Hauser, 1971) ศึกษาแบบระยะยาว (Longitudinal Study) กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเพศชาย จากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับต่ำ เขาพบว่านักเรียนผิวขาวมีรูปแบบของการสร้างเอกลักษณ์ที่ก้าวหน้าขึ้น ส่วนนักเรียนผิวดำมีเอกลักษณ์อยู่ในสถานะค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) เป็นส่วนใหญ่

การศึกษาพัฒนาการทางเอกลักษณ์ที่ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาพบว่าสภาพแวดล้อมภายในวิทยาลัยช่วยเอื้อต่อขบวนการสร้างเอกลักษณ์ ได้แก่ การศึกษาภาคตัดขวางที่ใช้เครื่องมือวัดเอกลักษณ์ที่เป็นแบบรายงานตนเอง (Paper and Pencil) ได้ผลการศึกษาที่ตรงกันคือ การมีเอกลักษณ์เพิ่มขึ้นตามอายุ และหรือระดับชั้นเรียนที่เพิ่มขึ้น โดยที่ใช้แบบวัดเอกลักษณ์ชื่อ Dignan Ego Identity Scale ได้แก่การศึกษาของดิงแนน, สตาร์คและทรักเลอร์, ทอมสัน (Dignan, 1963, Stark and Traxler, 1974; Thompson, 1963 อ้างถึงใน Waterman, 1982) ส่วนผลการศึกษาแบบระยะยาว (Longitudinal Study) ที่ใช้แบบวัดเอกลักษณ์ชื่อ The Inventory of Psychosocial Development : IPD) พบว่าพัฒนาการทางเอกลักษณ์เกิดขึ้นในช่วงที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย (Constantionople, 1969, 1970 ; Whitbourne et al,

1982 อ้างใน Waterman, 1982)

การพัฒนาการทางเอกลักษณ์กับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยใช้แบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ของมาร์เซีย ที่เป็นการศึกษาแบบระยะยาว ได้แก่ การศึกษาของวอเตอร์แมน และวอเตอร์แมน (Waterman and Waterman, 1971) วอเตอร์แมน, จีรี และวอเตอร์แมน (Waterman, Geary and Waterman, 1974) ศึกษาแก่นักศึกษาสถาบันเทคโนโลยี และการศึกษาของวอเตอร์แมน และโกลด์แมน (Waterman and Goldman, 1976) ศึกษาแก่นักศึกษาวิทยาลัยศิลปศาสตร์ และการศึกษาของอดัมส์ และฟิทช์ (Adam and Fitch, 1982) ศึกษาแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ ทุกการศึกษาเริ่มการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตั้งแต่เริ่มศึกษาชั้นปี 1 จนถึงระดับชั้นปี 4 เนื้อหาที่ใช้สัมภาษณ์เกี่ยวกับด้านอาชีพ ศาสนา และการเมือง ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม มีดังนี้

1. สถานภายในวิทยาลัยช่วยเอื้อต่อพัฒนาการทางเอกลักษณ์ด้านอาชีพได้อย่างชัดเจน เมื่อเวลาผ่านไป 4 ปี กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม ที่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านอาชีพของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) มีจำนวนมากขึ้น และวัยรุ่นที่อยู่ในสถานะที่มีเอกลักษณ์ด้านอาชีพที่ไม่แน่นอน (M) มีจำนวนลดลง ส่วนวัยรุ่นที่อยู่ในสถานะที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ด้านอาชีพ (ID) มีจำนวนลดลงซึ่งพบเฉพาะในนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปศาสตร์ นอกจากนี้ยังพบอีกว่าในช่วงเวลา 1 ปี มีนักศึกษาที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ด้านอาชีพ (ID) มีจำนวนลดลงอย่างมีนัยสำคัญและนักศึกษาที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านอาชีพได้อย่างสมบูรณ์ (IA) มีจำนวนมากขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญ

2. ประสบการณ์ในวิทยาลัยไม่ช่วยนักศึกษาในการสร้างเอกลักษณ์ด้านศาสนา ทุกการศึกษาพบว่านักศึกษาที่อยู่ในสถานะที่ยังหาเอกลักษณ์ด้านศาสนาไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) มีจำนวนน้อยลงอย่างมีนัยสำคัญ และนักศึกษาที่อยู่ในสถานะที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ด้านศาสนา (ID) มีจำนวนเพิ่มขึ้น พบเฉพาะในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย ส่วนนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐ ที่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) มีจำนวนเพิ่มขึ้น

3. นักศึกษามีการตกลงใจด้านการเมืองที่ชัดเจนขึ้น แต่ยังไม่ให้ความสนใจกับเนื้อหาด้านนี้น้อยพบว่า นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐที่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านการเมืองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเวลาผ่านไป 1 ปี และนักศึกษามหาวิทยาลัยที่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านการเมืองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

เมื่อเวลาผ่านไป 4 ปี นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐที่อยู่ในสถานะที่มีเอกลักษณ์ด้านการเมืองที่ใหม่แน่นอน (M) มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญและมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐที่อยู่ในสถานะที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ด้านการเมือง (ID.) มีจำนวนลดลงอย่างมีนัยสำคัญ นักศึกษาที่อยู่ในสถานะที่ยังหาเอกลักษณ์ด้านการเมืองไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) มีจำนวนลดลงอย่างมีนัยสำคัญพบเฉพาะในนักศึกษาสถาบันเทคโนโลยี ส่วนนักศึกษาสถาบันศิลปศาสตร์ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงสถานะทางเอกลักษณ์อย่างไม่เป็นระบบ ในการศึกษาตลอดช่วง 4 ปี นั้น พบว่านักศึกษามีจำนวนมากกว่าครึ่งที่สำเร็จการศึกษาโดยไม่มีความเชื่อทางด้านการเมืองที่ชัดเจน และไม่มีความพยายามในการตกลงใจด้านการเมือง

จะเห็นได้ว่ารูปแบบของพัฒนาการทางเอกลักษณ์มีความสัมพันธ์ที่ตรงกันทั้งสามการศึกษา แต่มีความแตกต่างในบางส่วนอยู่บ้าง ความแตกต่างนั้นอาจเกิดจากลักษณะเฉพาะของกลุ่มตัวอย่างที่วิจัยศึกษาและช่วงเวลาของการศึกษาอาจจะส่งผลต่อข้อค้นพบได้ โดยเฉพาะเนื้อหาด้านการเมือง (Waterman, 1982)

นอกจากนี้ประสบการณ์ทางสังคมยังช่วยให้บุคคลสามารถแก้ไขภาวะวิกฤตทางเอกลักษณ์ได้ จากผลการศึกษาความสัมพันธ์กับสถานะทางเอกลักษณ์ของนักศึกษาหญิงวัยรุ่นอายุ 18-23 ปี เปรียบเทียบกับนักศึกษาหญิงวัยผู้ใหญ่อายุเกิน 30 ปี ที่เข้ามาเรียนร่วมกัน พบว่า นักศึกษาหญิงวัยผู้ใหญ่อยู่ในกลุ่มที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) มีจำนวนมากกว่า และมีนักศึกษาหญิงวัยผู้ใหญ่ที่มีความสับสนในการหาเอกลักษณ์ (ID) มีจำนวนน้อยกว่านักศึกษาหญิงวัยรุ่น เมื่อนำสัดส่วนมาเปรียบเทียบกัน ส่วนความสัมพันธ์ของการกลัวความสำเร็จกับสถานะทางเอกลักษณ์ พบว่าวัยรุ่นหญิงที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองไม่สำเร็จ ต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) และวัยรุ่นหญิงที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) มีความกลัวความสำเร็จน้อยกว่าวัยรุ่นหญิงที่สับสนในการหาเอกลักษณ์ (ID) และวัยรุ่นหญิงที่ยังมีเอกลักษณ์ที่ใหม่แน่นอน (M) เนื่องจากกลุ่มที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดอย่างผู้อื่น (F) และกลุ่มที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) เป็นกลุ่มที่แสดงลักษณะของการตกลงใจโดยปราศจากการลังเลในการเผชิญกับภาวะวิกฤต จึงมีความกลัวความสำเร็จต่ำ (Marcia and Friedman, 1970 ; Toder and Marcia, 1973)

แอมสเทรี (Amstey, 1977) ศึกษาสถานภาพทางเอกลักษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงที่แต่งงานมีบุตรอย่างน้อยหนึ่งคน ผลการศึกษาพบว่าผู้หญิงที่อยู่ในสถานภาพที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) และผู้หญิงที่ยังมีเอกลักษณ์ที่ใหม่แน่นอน (M) มีจำนวนมากกว่าผู้หญิงที่ยังมีเอกลักษณ์ของตนเองไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) และผู้หญิงที่เกิดความสับสนในการ

หาเอกลักษณ์ (ID) ในเรื่องจำนวนของผู้ที่เข้าศึกษาเล่าเรียนในหลักสูตรต่าง ๆ เวสตันและสเทน (Weston and Stein, 1977 อ้างถึงใน Amstey, 1977) พบว่าวัยรุ่นหญิงที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างสมบูรณ์ (IA) มีจำนวนมากที่สุดในบรรดาวัยรุ่นหญิงที่อยู่ในสถานะต่างๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางวิทยาลัย

ส่วนการศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์โดยมันโรและอดัมส์ (Munro and Adams, 1977) เปรียบเทียบสถานะทางเอกลักษณ์ของตนในกลุ่มนักศึกษาที่ทำงานแล้ว ที่อยู่ในวัยเดียวกับนักศึกษาและไม่ได้ศึกษาต่อ มีอายุ 18-21 ปี แบ่งสถานะทางเอกลักษณ์ในเนื้อหาสามด้าน คืออาชีพ, ศาสนา และการเมือง ผลการศึกษาพบว่า วัยรุ่นที่ทำงานแล้วมีสถานะทางเอกลักษณ์ทั้ง 3 ด้าน สูงกว่านักศึกษา แม้ว่าวัยรุ่นทั้งสองกลุ่มไม่ได้แตกต่างกันมากในทางเอกลักษณ์ของตนในด้านอาชีพ แต่มีความแตกต่างกันมากด้านศาสนาและการเมือง เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางการศึกษาในวิทยาลัยมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างมากทางด้านอาชีพ มีอิสระในการแสดงออกและแสดงความคิดเห็น ส่วนสาขาวิชาที่เรียนบ่งบอกถึงเจตนาที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน จึงไม่พบการเปลี่ยนแปลงสถานะทางเอกลักษณ์ด้านอาชีพมากนัก ส่วนวัยรุ่นที่ทำงานแล้วมีความมุ่งมั่นในงานที่ทำได้มีการตกลงใจเรียบร้อยแล้วทางด้านอาชีพ การเมือง และศาสนา มากกว่านักศึกษา

มาร์เซีย (Marcia, 1976) ได้ศึกษาถึงผลของการสร้างเอกลักษณ์ของวัยรุ่นที่อยู่ในสถานะทางเอกลักษณ์ต่าง ๆ ที่มีต่อการพัฒนาการทางบุคลิกภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ไปสัมภาษณ์นักศึกษาชายชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 4 แล้วสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเดิมอีกครั้ง เมื่อเวลาผ่านไป 6-7 ปี โดยเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิต (Life Styles) ของวัยรุ่นที่อยู่ในสถานะต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างการมีเอกลักษณ์และความรู้สึกรักใคร่ผูกพัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ โรรอฟสกี, มาร์เซีย และเลสเซอร์ (Orlofsky, Marcia and Lesser, 1973) และเป็นหลักฐานที่ช่วยยืนยันว่าพัฒนาการที่สำคัญในระยะวัยรุ่นคือ การค้นหาเอกลักษณ์ของตน นอกจากนี้ยังพบว่านักศึกษาที่มีสถานะทางเอกลักษณ์อยู่ในขั้นสูง คือ นักศึกษาที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างสมบูรณ์ (IA) และนักศึกษาที่ยังมีเอกลักษณ์ที่ไม่แน่นอน (M) มีโอกาสประมาณ 43% ที่จะพบนักศึกษาดังกล่าวอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างสมบูรณ์ (IA) หรืออยู่ในสถานะที่ยังมีเอกลักษณ์ที่ไม่แน่นอน (M) สถานะใดสถานะหนึ่ง ส่วนนักศึกษาที่มีสถานภาพทางเอกลักษณ์อยู่ในขั้นต่ำ นั่นคือ นักศึกษาที่ยังหาเอกลักษณ์ของตนไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) และนักศึกษาที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ (ID) มีโอกาสสูงถึง 84% ที่จะพบว่าพวกเขาอยู่ในสถานะที่ยังหาเอกลักษณ์ของตนไม่สำเร็จต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) หรืออยู่ในสถานะที่เกิดความสับสนในการ

หาเอกลักษณ์ (ID) สถานะใดสถานะหนึ่ง

นอกจากนี้ มีงานวิจัยศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะของสถานะทางเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ ในกลุ่มตัวอย่างเพศหญิงและเพศชาย ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ศึกษากับนักศึกษาระดับวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย เช่น วอเตอร์แมน และเนวิด (Waterman and Nevid, 1977) รอร์อฟสกี (Orlofsky, 1978) ฮัดสัน และฟิสเชอร์ (Hodgson and Fisher, 1979) และ อัดัมส์และฟิทช์ (Adam and Fitch, 1981) เป็นต้น ผลการศึกษาดังกล่าวสรุปว่ามีความแตกต่างด้านเพศกับเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านอาชีพ ส่วนใหญ่ไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศกับเอกลักษณ์ด้านอาชีพในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน นักศึกษา และวัยผู้ใหญ่ ยกเว้นการศึกษาของฮัดสัน และฟิสเชอร์ พบว่านักศึกษาชายมีจำนวนมากกว่านักศึกษาหญิงที่อยู่สถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) และนักศึกษาหญิงมีจำนวนมากกว่านักศึกษาชายที่อยู่สถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) หรือสถานะที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์ (ID) ผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของแมททีสัน (Matteson, 1977) ที่พบว่า นักศึกษาชายชาวเดนมาร์กเผชิญกับภาวะวิกฤตด้านอาชีพมากกว่านักศึกษาหญิงชาวเดนมาร์ก

ด้านศาสนา วอเตอร์แมน และอาร์เชอร์ (Waterman and Archer, 1979 อ้างถึงใน Waterman, 1982) ศึกษาเรื่องเอกลักษณ์กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชายมีจำนวนไม่เหมาะสมที่จัดอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) และนักเรียนหญิงมีจำนวนมากกว่าอยู่ในสถานะที่สับสนในการค้นหาเอกลักษณ์ด้านศาสนา โกรทเทอแวน (Grotevant, 1981 อ้างถึงใน Waterman, 1982) ไม่พบความแตกต่างระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงกับเอกลักษณ์ด้านศาสนา ส่วนผลการศึกษาของฮัดสันและฟิสเชอร์ และอัดัมส์และฟิทช์ ศึกษาแก่นักศึกษาระดับวิทยาลัย บ่งชี้ว่านักศึกษาชายเป็นจำนวนมากที่จัดอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านศาสนาของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) ซึ่งผลการศึกษาขัดแย้งกับรอร์อฟสกี ที่พบว่า นักศึกษาหญิงมีจำนวนมากกว่านักศึกษาชายที่อยู่สถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านศาสนาของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) ผลการศึกษาของปอปเพน (poppen, 1974) โรทแมน (Rothman, 1974) และวอเตอร์แมนและเนวิด (1977) ไม่พบความแตกต่างระหว่างนักศึกษาชายและนักศึกษาหญิงกับเอกลักษณ์ด้านศาสนา

ด้านการเมือง ผลการศึกษาของโกรทเทอแวนพบว่า นักเรียนชายมีจำนวนมากกว่านักเรียนหญิงที่อยู่สถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านการเมืองของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ (IA) และนักเรียนหญิงมี

จำนวนมากกว่านักเรียนชายที่อยู่ในสถานะที่มีเอกลักษณ์ด้านการเมืองที่ไม่แน่นอน (M) ตรงกันข้ามกับผลการศึกษาของวอเตอร์แมนและอาร์เซอร์ พบว่านักเรียนชายมีจำนวนมากเกินไป (Over-represent) ที่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านการเมืองไม่สำเร็จ ต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) และนักเรียนหญิงอยู่ในสถานะที่สับสนเอกลักษณ์ทางการเมืองมีจำนวนมากกว่าสถานะทางเอกลักษณ์อื่น ๆ เมื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างนักศึกษาชายและนักศึกษาหญิงที่ศึกษาในระดับอุดมศึกษา พบว่า นักศึกษาชายมีจำนวนมากกว่านักศึกษาหญิงที่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านการเมืองของตนได้อย่างสมบูรณ์ (IA) และนักศึกษาหญิงมีจำนวนมากเกินไปที่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านการเมืองของตนไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) (Hodgson and Fisher, 1979 ; Adam and Fitch, 1981) แต่ผลการศึกษาล้วนไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศกับเอกลักษณ์ด้านการเมือง รวมทั้งเมื่อศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นวัยผู้ใหญ่ด้วย

ทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน มีบางการศึกษาเท่านั้นที่ศึกษาด้านนี้ด้วย ส่วนใหญ่ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษา ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาหญิงที่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานได้อย่างสมบูรณ์ (IA) มีจำนวนมากกว่านักศึกษาชาย ขณะที่นักศึกษาชายมีจำนวนมากกว่านักศึกษาหญิงที่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองไม่สำเร็จ ยังต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F) และสถานะที่เกิดความสับสนในเอกลักษณ์ด้านทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน ได้แก่ การศึกษาของ บอปเปน, วอเตอร์แมน และนีวูด โอรอฟสกี (Poppen, 1974; Waterman and Nevid, 1977; Orlofsky, 1978) ผลการศึกษาของโรทแมน (Rothman, 1978) พบว่านักศึกษาทั้งเพศชายและหญิงมีจำนวนมากที่สุดที่อยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานของตนได้อย่างสมบูรณ์ (IA) การศึกษาของฮูดสัน และฟิตเชอร์ (Hodgson and Fitcher, 1979) ไม่พบความแตกต่างระหว่างนักศึกษาชายและหญิงกับเอกลักษณ์ด้านทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานแมททีสัน (Matteson, 1977) รายงานว่า นักเรียนหญิงชาวเดนมาร์กเคยประสบกับการเผชิญภาวะวิกฤตทางเอกลักษณ์เกี่ยวกับด้านเพศมากกว่านักเรียนชายชาวเดนมาร์ก

ทัศนคติเกี่ยวกับบทบาททางเพศ ผลการวิจัยที่ศึกษากับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาไม่พบความแตกต่างทางเพศกับเอกลักษณ์ด้านนี้ ส่วนการศึกษาของฮูดสันและฟิตเชอร์ (1979) พบว่านักศึกษาหญิงน่าจะอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านทัศนคติเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (IA) และที่อยู่ในสถานะที่ยังมีเอกลักษณ์เกี่ยวกับบทบาททางเพศที่ไม่แน่นอน (M) มากกว่านักศึกษาชาย ขณะที่นักศึกษาชายน่าจะอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์เกี่ยวกับบทบาททางเพศยังไม่สำเร็จ ต้องอาศัย

แนวคิดจากผู้อื่น (F) หรืออยู่ในสถานะที่เกิดความสับสนในการหาเอกลักษณ์เกี่ยวกับบทบาททางเพศในกลุ่มตัวอย่างวัยผู้ใหญ่ พบว่า ผู้หญิงน่าจะอยู่ในสถานะที่ยังมีเอกลักษณ์เกี่ยวกับบทบาททางเพศที่ใหม่แน่นอน (M) มากกว่า และมีผู้หญิงจำนวนมากเกินไปที่เขาศึกษาพบว่าอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์เกี่ยวกับบทบาททางเพศยังไม่สำเร็จ ต้องอาศัยแนวคิดจากผู้อื่น (F)

สรุปจากผลการวิจัยทั้งหมดได้ว่าการสร้างเอกลักษณ์มีการพัฒนาการมากที่สุดในช่วงที่นักศึกษาศึกษาอยู่ในวิทยาลัย ทำให้พัฒนาการทางเอกลักษณ์เพิ่มขึ้นตามชั้นปีที่ศึกษาและประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้นตามวัย นักศึกษาชั้นปี 4 ที่กำลังสำเร็จการศึกษาทั้งเพศชายและเพศหญิงมีความรู้สึของการมีเอกลักษณ์เข้มแข็งกว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 สามารถพบเอกลักษณ์ของตนเองได้มากกว่าการหาแนวทางในการมีเอกลักษณ์ เพราะสภาพภายในวิทยาลัย เปิดโอกาสให้วัยรุ่นมีโอกาสทำกิจกรรม และหาประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ที่จะรู้จักตนเอง และรู้ความต้องการที่แท้จริงของตน

จากเนื้อหาที่ศึกษามาอาจจะมีส่วนสำคัญในการมีเอกลักษณ์ ส่วนใหญ่พบว่า เนื้อหาด้านอาชีพมีพัฒนาการเพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับคำถามเกี่ยวกับการแสดงออกทางเพศ มีพัฒนาการที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะนักศึกษาหญิงมีความเป็นไปที่สูงที่จะอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านเพศได้อย่างสมบูรณ์ สำหรับเนื้อหาด้านศาสนาและการเมืองมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงของเอกลักษณ์ที่ได้ผลไม่สอดคล้องกัน

เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างเอกลักษณ์ของวัยรุ่นชายและหญิง พบว่า มีรูปแบบการสร้างเอกลักษณ์ที่คล้ายคลึงกันมากกว่าที่จะแตกต่าง โดยทั้งสองเพศมีการพิจารณาแนวทางในการสร้างเอกลักษณ์ของตน และมีการแสดงออกถึงการตกลงใจตามแนวทางนั้น

จากทฤษฎีกล่าวว่าจะปัจจัยที่ส่งผลต่อการค้นหาเอกลักษณ์ของวัยรุ่นจะขึ้นอยู่กับกรอบมเลียงดู การมีโรกาศได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ และการมีประสบการณ์ที่เพิ่มพูนขึ้นจะช่วยให้วัยรุ่นสามารถค้นหาสถานะทางเอกลักษณ์ของตนเองได้ ซึ่งนักศึกษาที่มีระดับชั้นเรียนแตกต่างกัน ย่อมมีประสบการณ์เพิ่มขึ้นจากการเรียนรู้นั้นเรียน การมีโรกาศได้เข้าร่วมกิจกรรม และมีประสบการณ์ทางสังคมที่มากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลให้นักศึกษาสามารถค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบสถานะทางเอกลักษณ์ด้านอาชีพ การเมือง ศาสนา ทักษะคติ เกี่ยวกับบทบาททางเพศ และเพศสัมพันธ์กับระดับชั้นเรียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบสถานะทางเอกลักษณ์ของตนกับระดับชั้นเรียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา

สมมุติฐานการวิจัย

1. นักศึกษาอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านอาชีพด้วยตนเองได้อย่างสมบูรณ์ มีจำนวนเพิ่มขึ้นตามระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้น
2. นักศึกษาอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านการเมืองด้วยตนเองได้อย่างสมบูรณ์ มีจำนวนเพิ่มขึ้นตามระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้น
3. นักศึกษาอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านศาสนาด้วยตนเองได้อย่างสมบูรณ์ มีจำนวนเพิ่มขึ้นตามระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้น
4. นักศึกษาอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านทักษะคติเกี่ยวกับบทบาททางเพศด้วยตนเองได้อย่างสมบูรณ์ มีจำนวนเพิ่มขึ้นตามระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้น
5. นักศึกษาอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ด้านเพศสัมพันธ์ด้วยตนเองได้อย่างสมบูรณ์ มีจำนวนเพิ่มขึ้นตามระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้น
6. นักศึกษาอยู่ในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนด้วยตนเองได้อย่างสมบูรณ์ มีจำนวนเพิ่มขึ้นตามระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลายโดยเปรียบเทียบระหว่างระดับชั้นเรียนกับสถานะทางเอกลักษณ์ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งของรัฐบาลและเอกชน สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานคร ที่กำลังศึกษาภาคปลายปีการศึกษา 2536 จำนวน 160 คน
2. ตัวแปรที่ศึกษา
 - 2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ ระดับชั้นเรียน
 - 2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ สถานะทางเอกลักษณ์

วัยรุ่นตอนปลาย หมายถึง นักศึกษาระดับอุดมศึกษา ทั้งของรัฐบาลและเอกชน สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ในกรุงเทพฯ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะเอื้อประโยชน์ในการเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ ดังนี้คือ

1. ทำให้ทราบถึงความแตกต่างระหว่างระดับชั้นเรียนกับสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลาย
2. เป็นพื้นฐานการศึกษาเรื่องการมีเอกลักษณ์ต่อไปในอนาคต
3. เป็นประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์สถานะทางเอกลักษณ์ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือวัดสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นไทยได้
4. การศึกษานี้จะเป็นประโยชน์สำหรับครู ผู้ปกครอง บิดามารดาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีเอกลักษณ์ในระยะวัยรุ่น เพื่อช่วยส่งเสริมให้วัยรุ่นประสบความสำเร็จในการแสวงหาเอกลักษณ์ของตน และสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักความสามารถของตน มีการวางแผนชีวิตที่เหมาะสม ทำให้ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข